

Mendelova univerzita v Brně

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

Malá rodinná farma v podnikatelském prostředí agrobiznisu

Bakalářská práce

Vypracovala: Marie Ryšánová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Ivo Zdráhal, Ph.D.

Brno 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma Malá rodinná farma v podnikatelském prostředí agrobiznisu jsem vypracovala samostatně, a že byly citovány pouze prameny, které jsou uvedeny v seznamu literatury.

Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací. Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 20. 5. 2016

Podpis:

Marie Ryšánová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Ing. Ivo Zdráhalovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a přínosné konzultace, které mi byly oporou při vzniku bakalářské práce. Poděkování patří také mé rodině a především pak Bohuslavovi, za podporu během celého studia.

Abstrakt:

Ryšánová, M.: *Malá rodinná farma v podnikatelském prostředí agrobiznisu*.
Bakalářská práce. Brno. 2016

Tato bakalářská práce se zabývá vlivem změn podnikatelského prostředí agrobiznisu na rozvoj konkrétní rodinné farmy. Bakalářská práce vymezuje podnikatelské prostředí a změny současného agrobiznisu. Popisuje podobu agrárního sektoru a definovány jsou také principy fungování agrárního trhu. Práce konkretizuje zásady a reformy Společné zemědělské politiky. Specifikovány jsou také alternativními distribučními sítěmi.

V další části práce je analyzována malá rodinná farma. Následně jsou pro tuto farmu navrženy alternativní odbytové sítě, jako alternativní forma uplatnění v rámci agrobiznisu. V závěru práce jsou zhodnoceny výsledky analýz a navrženy možná řešení.

Klíčová slova: agrobiznis, agrární trh, alternativní distribuční sítě, Společná zemědělská politika

Abstract:

Ryšánová, M.: *A small family farm in business environment agribusiness*. Bachelor thesis. Brno. 2016

This bachelor thesis deals with the influence of changes of the agribusiness at specific family farm. Bachelor defines the environment and the change of agribusiness. Bachelor describes the current shape of agrarian sector, also describes the operating principle of the agrarian market. Bachelor describes principle and reforms of the Common agricultural policy and deals alternative distribution networks.

In the next part is analyzed small family farm. For this farm are suggested alternative distribution networks as a new form of assertion in the context of agribusiness. Conclusion of the work are the main results of analysis of farm and are designed possible solutions.

Key words: agribusiness, agrarian market, alternative distribution network, Common agricultural policy

Obsah

1	Úvod	7
2	Cíl a metodika práce	8
3	Základní východiska.....	11
3.1	Zemědělství v podnikatelském prostředí současného agrobiznisu.....	11
3.2	Agrární trh	13
3.3	Agrobiznis	19
3.4	Vývoj prostředí českého zemědělství po roce 1989	24
3.5	Společná zemědělská politika (SZP)	31
3.6	Alternativní potravinové sítě	37
3.7	Farmářské trhy	40
4	Vlastní práce	45
4.1	Analýza současného stavu rodinné farmy	45
4.2	Možnosti řešení odbytu produktů farmy skrze krátký řetězec	57
4.3	Podnikatelský záměr – zahájení prodeje skrze farmářské trhy.....	59
4.4	Marketingový mix	60
5	Diskuze a závěry	67
6	Zdroje	70
7	Seznam obrázků	75
8	Seznam příloh.....	75
9	Seznam tabulek	76
10	Seznam zkratk.....	77
11	Přílohy.....	78

1 Úvod

Podnikatelské prostředí českého zemědělství je formováno řadou aspektů. Mezi nejvýznamnější se v minulých letech řadila složitá transformace ekonomické struktury po roce 1989. Tato skutečnost umožnila vznik nového liberálního podnikatelského prostředí a to díky obnovení vlastnických práv na základě restitučních, privatizačních a transformačních procesů. Tyto tendence výrazně ovlivnily podobu podnikatelské sféry českého zemědělství. Současné podnikatelské prostředí se v rámci našeho území vyznačuje duální strukturou, kdy na jedné straně existuje mnoho farem s velmi malou výměrou obhospodařované půdy a zároveň na straně druhé stojí relativně malý počet zemědělských podniků obhospodařujících většinu půdy v zemi. Tyto velké podniky spolu s dalšími subjekty agrobiznisu zauímají dominantní postavení v celém agrárním sektoru a výrazně tak formují jeho profil. Tlak současného agrobiznisu komplikuje integraci malých a středních farem do toho prostředí, tyto podniky tak ztrácí svou konkurenceschopnost na agrárních trzích a stávají se tak nekompatibilní s tímto systémem. Pozice malých farem je na trhu degradována i navzdory tomu, že oproti velkým zemědělským podnikům, jejich přínosy pro společnost jsou nenahraditelné. Malá rodinná hospodářství předávají tradiční rodinné hodnoty dědicí se z generace na generaci, tyto farmy utváří typický profil českého venkova a jsou nezastupitelnými ekonomickými aktéry místního rozvoje.

Malé zemědělské podniky, v nastíněném kontextu, musí pružně reagovat na tyto změny v podnikatelském prostředí, aby si zachovaly svou konkurenceschopnost, potažmo svou existenci.

Bakalářská práce reaguje na zmíněné nelehké postavení drobných a středních farem a snaží se nalézt alternativní uplatnění pro tato hospodářství v současném podnikatelském prostředí agrobiznisu.

2 Cíl a metodika práce

Cíl práce

Bakalářská práce bude tematicky reagovat na problematiku hledání pozice drobných a středních zemědělských výrobců, jako stále značně početně zastoupené skupiny výrobců v rámci agrární struktury a ekonomických aktérů ve venkovských oblastech, v současném prostředí agrobiznysu.

Práce si klade za cíl obecně vyhodnotit možnosti odbytu produktů malé rodinné farmy v současném prostředí agrobiznysu. V návaznosti na to tyto poznatky ověřit na vybraném příkladu malé rodinné farmy včetně vypracování návrhu a vyhodnocení konkrétních variant uplatnění produktů této farmy.

Tento cíl byl dekomponován do následujících dílčích podcílů:

- Vymežit základní tendence současného vývoje podnikatelského prostředí zemědělských podniků
- Charakterizovat změny v postavení malých rodinných farem v rámci komoditní řetězců a sítí agrobiznysu
- Analyzovat současnou situaci vybrané malé rodinné farmy a vyhodnotit potenciální možné varianty odbytu jejich produktů
- Vypracovat návrh a hodnocení zvolené varianty nového způsobu odbytu produktů farmy
- Shrnout získané poznatky a formulovat závěry práce.

Studie bude vycházet z podrobné analýzy současného stavu farmy. Práce zároveň cílí na vymezení současného prostředí agrobiznysu a specifík agrárního trhu, deskripci nejvýznamnějších faktorů, které se podílejí na podobě současného českého zemědělství

a vymezení Společné zemědělské politiky. Zároveň budou zohledněny a definovány alternativní odbytové sítě, především pak krátké distribuční formy prodeje.

Metodika práce

Pro naplnění takto stanovených cílů je bakalářská práce rozdělena do následujících oblastí:

- Literární přehled

Tato část práce se zabývá teoretickým vymezením zkoumané problematiky. V práci je nastíněno zemědělství v současné etapě vývoje. Definován je agrární trh, nastíněna jsou i specifika nabídky i poptávky v zemědělství a princip agrárního trhu. V další části jsou vysvětleny změny podnikatelského prostředí a formování agrobiznisu. Část práce je věnována transformačním procesům v zemědělství po roce 1989. Následně jsou konkretizovány jednotlivé principy tvorby a vývoj Společné zemědělské politiky Evropské Unie a její zásadní reformy. Část práce je věnována alternativním odbytovým sítím.

- Vlastní práce

Jak již bylo zmíněno, cílem práce je nalezení alternativního uplatnění malé rodinné farmy na trhu. Vlastní práce, pro naplnění tohoto cíle je rozdělena do čtyř částí. V první části je detailněji charakterizována současná situace farmy, sledována je rostlinná i živočišná výroba, podrobněji je analyzována ekonomická situace a dotační podpora farmy, konkretizovány jsou i odběratelské vztahy farmy, v rámci analýzy byly pro hodnocení použity interní dokumenty rodinné farmy z let 2010 – 2015. Pro komplexnější analýzu farmy byla použita data z Výhledových a situačních správ Ministerstva zemědělství, a to ke komparaci situace farmy a prostředí českého zemědělství. Srovnání bylo využito především z pohledu výnosnosti v rámci rostlinné výroby, realizačních cen a to jak u rostlinné tak i živočišné výrobě. Další část vlastní práce se zabývá možnostmi odbytu farmy skrze krátké potravinové řetězce. Jednotlivé varianty jsou kriticky hodnoceny vzhledem k možnostem farmy, následně je vybrána nejoptimálnější varianta. Pro zvolenou variantu je zpracován podnikatelský plán.

Následuje vypracování modelové kalkulace zvolené odbytové cesty a její zhodnocení. Za účelem vytvoření reálné kalkulace byl osloven farmář, který se účastní farmářských trhů v Jihlavě a nabízí podobné produkty jako analyzovaná farma. Poskytnutá data udávají průměrné množství prodaných produktů za jeden prodejní den, tyto informace se staly základem pro kalkulaci příjmů plynoucích z účasti farmy na farmářských trzích. Součástí práce je i predikce vývoje zisku v následujících letech, ta byla vytvořena na základě odborné metody z historických dat farmy. Závěrečná část obsahuje shrnutí a formulace celkových závěrů bakalářské práce.

3 Základní východiska

3.1 Zemědělství v podnikatelském prostředí současného agrobiznisu

3.1.1 Projevy globalizace v agrárním sektoru

Globalizace je proces, ve kterém klesá vliv zeměpisných vzdáleností při vytváření mezinárodních ekonomických, politických, společenský a kulturních vztahů. Tento proces v současném období dosahuje tokové intenzity, že vytváří kvalitativně nové společenské prostředí a ovlivňuje tak chování i reakce lidí. Celková podoba globalizace je dána mnohostranností a vzájemnou provázaností globalizačních procesů a trendů, přičemž ekonomická dimenze patří k faktorům klíčovým. Postupně dochází k tvorbě globálních struktur a následně pak i ke vzniku požadavků na potřebu globální koordinace v zájmu strategie trvale udržitelného rozvoje lidské civilizace v oblasti světového hospodářství, světové společnosti, světové ekologie či světové politiky (Svatoš, 2008).

Současné procesy globalizace se prosazují v agrárním sektoru jak rozšiřováním relevantního trhu (horizontálně), tak i prostřednictvím zapojení podnikatelských subjektů z dalších odvětví s odlišným typem i charakterem výroby i s odlišnou tržní strukturou. Tyto procesy mají dopad na fáze předvýrobní, tak i na samotné zpracování či distribuci (Bečvářová, 2008).

Projevy globalizačních procesů měly svůj dopad na světové potravinové hospodářství a díky tomu dochází k zásadním změnám zejména od 90. let minulého století. Tyto změny charakterizují následující oblasti:

- nabídka zemědělských produktů je formována na základě vyhodnocení vzájemného působení nabídky, poptávky a vazeb v rámci celého řetězce agrobiznisu, zároveň finální poptávka má zásadní vliv na množství a strukturu výroby i dodávek v čase a prostoru,
- tok potravin a zemědělských produktů determinuje řada firem a organizací často nezemědělského charakteru, globálních sítí, soukromých

společností i veřejných subjektů, které se podílejí na identifikaci i ovlivnění konkrétních požadavků spotřebitelů a spotřebitelských segmentů,

- trendem je propojování potravinového hospodářství ve světě, klesá vliv ochrany potravinových trhů jednotlivých států obchodními bariérami; agrární trhy se liberalizují,
- koncový spotřebitelé se zaměřují na hodnotu potravin (kvalita za nízké ceny) stejně jako na rozšiřující se sortiment,
- vzrůstají trendy poptávky po potravinách s vysokou přidanou hodnotou, jako jsou kuchyňsky upravené, konzervované, zmrazené a dehydratované výrobky; tento typ potravin formuje postavení nabízejících obchodů, ty se stávají vůdčími, rozhodujícími v maloobchodě a definují model obchodu v daném potravinovém řetězci,
- důraz je kladen na ochranu spotřebitelů ve vztahu ke kvalitě potravin z hlediska péče o zdraví, potravinovou bezpečnost, bio-terorismus, identifikaci původu potravinových zdrojů,
- prosazuje se propojení firem ve všech úrovních potravinového řetězce, které využívá přínosů z rozsahu,
- výrazný vliv má kontrola a koordinace navazujících činností, ve vzájemných vazbách se uplatňuje e-commerce, forwardové kontrakty apod.,
- konkurence dostává podobu soutěžení celých komoditních vertikál na příslušném segmentu potravinového trhu (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

3.2 Agrární trh

Jak uvádí Bečvářová (2001) agrární (zemědělsko-potravinářský) trh v širším pojetí představuje směnu výrobků prostřednictvím koupě a prodeje, jejich dopravu, skladování, standardizaci, financování a přebírání rizika odběru a prodeje zemědělských a potravinářských výrobků a poskytování marketingových informací.

Agrární trh v užším pojetí je výrazněji modifikován vlivem biologického charakteru výroby a tedy rozdílem mezi výrobními a biologickým reprodukčním procesem s různou časovou odezvou výrobců i reakcí spotřebitelů na signály trhu a to při formování poptávky i nabídky (Bečvářová, Zdráhal, 2013).

Zemědělsko-potravinářský trh není sám o sobě stejně účinným nástrojem efektivní alokace kapitálu a produkce, jak prokázala dosavadní historie v případě nezemědělských výrobků a služeb. Tvorba rovnováhy na trhu se zemědělskými a potravinářskými výrobky působením nabídkově-poptávkových vztahů, je méně obvyklé než u ostatních výrobků, jejich produkce a spotřeba je pružná na signály trhu (Svatoš, 2008).

V rámci agrárního trhu lze vymezit čtyři základní typy vazeb výrobce a spotřebitele:

a) Trh naturální - kdy prodávající a kupující jsou identické subjekty, výrobce je v rámci tohoto typu trhu současně i spotřebitelem. Mezi výrobou a spotřebou není zahrnuta směna. Příkladem jsou samozásobitelská hospodářství, konkrétněji se zde jedná zejména o vejce, zeleninu a ovoce (Bečvářová, Zdráhal 2014).

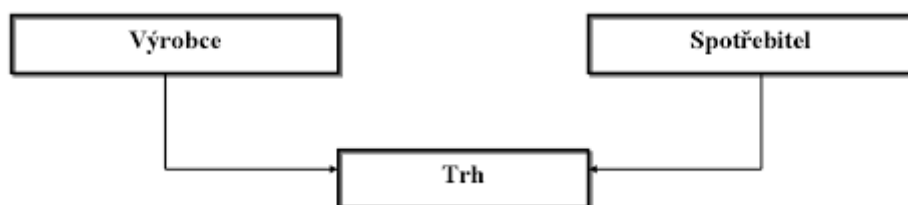
Obr. 1 Trh naturální

Zdroj: UIS Mendelu, 2016

b) Trh surovino potravinářský – v rámci tohoto trhu prodávají jsou zemědělští výrobci, ty prodávají zemědělské suroviny na různé úrovni předzpracování potravinářského výrobku, následně pak kupující (spotřebitelé) tyto surovinu upravují do konečného potravinářského výrobku. Zejména se zde prodává ovoce, zelenina, brambory, vejce a v omezené míře i mléko nebo maso. Výhodou tohoto prodeje je zachování původní kvality domácí produkce a snížení dopravních nákladů na přepravu. Jedná se o přímou distribuční cestu, která je typická pro lokální trhy, jedná se o přímý prodej ve výrobním podniku (Bečvářová, Zdráhal, 2014).

Obr. 2 Trh Surovino-potravinářský

Zdroj: UIS Mendelu, 2016

c) Trh zemědělských výrobků – Tento typ agrárního trhu je charakteristický tím, že zemědělští výrobci jsou i prodávajícími zemědělské suroviny a kupující jsou zpracovatelské podniky nebo nákupní organizace, které prodávají subjekty buď sobě navzájem, nebo vůči zpracovatelské organizaci.

Převažující část komoditní struktury zemědělských výrobků je směňována mezi výrobními (zemědělskými) a zpracovatelskými podniky. Zemědělci nabízí k prodeji komodity jako mléko, maso a cukrovku přímo mlékárenským, nebo masným podnikům a cukrovarům, pomocí prostředníků (nákupních organizací) je pak prodávána většina obilí a olejnin (Bečvářová, Zdráhal 2014).

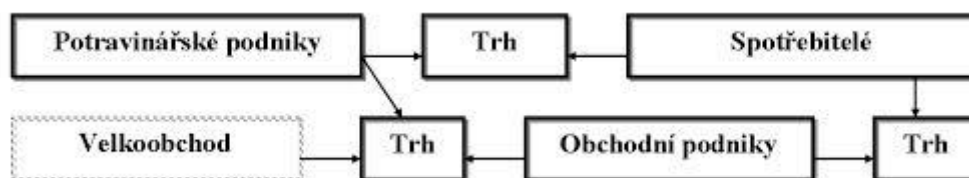
Obr. 3 Trh zemědělských výrobků

Zdroj: UIS Mendelu, 2016

d) Trh potravinářských výrobků – prodávající jsou potravinářské podniky, kupujícími se stávají pro menší část potravinářské produkce přímo spotřebitelé a pro rozhodující část produkce obchodní podniky. Tyto obchodní podniky se následně stávají prodávajícím subjektem vůči spotřebitelům. Velkoobchodní prodej mezi potravinářskými a obchodními podniky se uskutečňuje buď přímo, nebo prostřednictvím velkoobchodu, kdy potravinářské produkty jsou nakupovány od potravinářských podniků velkoobchodem a poté prodáván podnikům v maloobchodní síti (Bečvářová, Zdráhal 2014).

Obr. 4 Trh potravinářských výrobků

Zdroj: UIS Mendelu, 2016

Při formování všech typů agrárních trhů se ve větší či menší míře stále projevují specifika vyplývající ze samotné podstaty a zvláštnosti procesů výroby založené na využití biologických zákonitostí, podmínek a limitů zemědělské výroby na jedné straně a specifika poptávky po potravinách, která přes řadu hospodářsko-politických zásahů do trhu i rostoucích projevů tržní síly subjektů ve finalizujících fázích zpracování

a distribuce je dlouhodobě ovlivňována i fyziologickými charakteristikami a limity ve spotřebě potravin (Bečvářová, 2001).

- ***Poptávka po potravinách***

Bečvářová (2001) poukazuje na to, že poptávka po potravinách v daném období odvíjí od cen platných v tomto konkrétním období, následně je určen vztah:

$$D_t = f(C_t)$$

kde

D_t poptávka v období t

C_t cena v období t

Spotřebitel reaguje na ceny neprodleně, řídí se informací trhu v podobě konkrétní ceny dané komodity či potraviny.

- ***Nabídka zemědělských výrobků***

Nabídka zemědělských komodit a výrobků je naopak v krátkém období naprosto neelastická. Rychlost reakce na změnu poptávky je dána biologickým charakterem nabídky – reprodukčním cyklem:

$$S_t = f(C_{t-1})$$

Kde:

S_t nabídka v období t

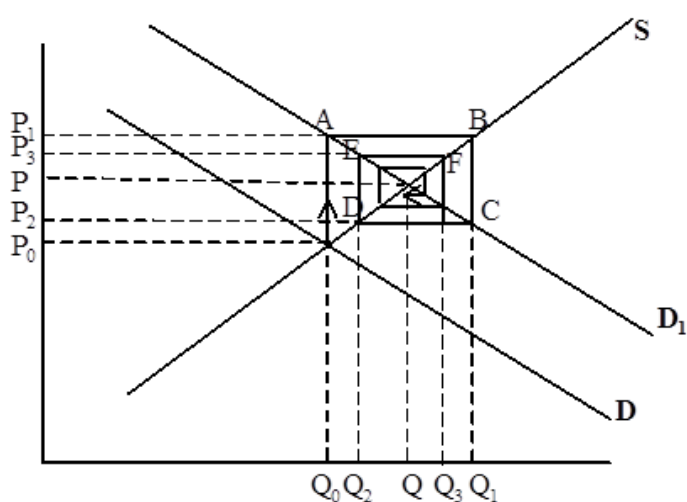
C_{t-1} cena v období $t - 1$

Nabídková funkce S je stanovena na předpokladu, že vzniká časové zpoždění jednoho cyklu v odezvě produkce na ceny. Z daného kontextu vyplývá, že mezi rozhodnutím něco vyrábět a okamžikem implementace vyrobené produkce na trh uplyne jeden cyklus. Podkladem pro výrobce o produkci jsou tedy loňské ceny. Tento předpoklad je však bez kvalifikovaných prognóz nedoložený a nabízená produkce v období $t+1$ je implementován na trh za zcela jiných podmínek, než které platily pro tržní situaci v

období t . Pokud je diskutován víceletý výrobní cyklus, typický pro chov skotu či ovocnářství, je nabídka v období t odezvou na ceny, které odpovídaly cenám na počátku výrobního cyklu, tedy před dvěma, třemi i čtyřmi lety.

Cenová očekávání a to jak pesimistická, tak i optimistická doprovázejí změny v produkci komodit a projevují se v cyklických změnách cen, které se graficky znázorňují jako pavučina znázorněná v nabídkově-poptávkovém grafu a v analýze agrárního trhu je znám pod pojmem „pavučinový (coweb) teorém“ (Bečvářová, 2001).

Obr. 5 Pavučinový (coweb) teorém.

Zdroj: UIS Mendelu, 2016

3.2.1 Princip agrárního trhu

Fungování agrárního trhu a to jak na straně poptávky i nabídky je modifikováno dle Bečvářové (2001) takto:

- ***Na straně poptávky***

- poptávka po zemědělských komoditách je zpravidla odvozena od poptávky po finálních produktech = spotřebních statcích, které jsou ze zemědělských surovin průmyslově zpracovány, přičemž vývoj poptávky po potravinách a zemědělských surovinách není lineárně závislý z hlediska množství, času, ani místa

- poptávka je charakteristická nízkou cenovou i důchodovou pružností, tato situace je způsobena, tím že spotřeba potravin má minimální a maximální limity, ty jsou dány fyziologickými limity

- změna tržní ceny, za jinak nezměněných podmínek, má malý dopad na změnu spotřeby poptávky

- při růstu důchodu (za podmínky vysokého stupně nasycenosti potravinami) klesá přírůstek výdajů za potraviny na jednotku přírůstku důchodu obyvatelstva = podíl výdajů za potraviny z důchodů obyvatelstva v dlouhodobém vývoji klesá

- ***Na straně nabídky:***

- nabídka je souhrnem rozhodnutí samostatných výrobců o výrobě, tj. o množství jednotlivých výrobků, o použité technologii a technice, charakteristickým znakem je obtížná adaptace výroby (nabídky) na změny tržních cen

- velikost nabídky však nezávisí pouze na rozhodnutí samotných výrobců o množství použití výrobních faktorů: zemědělská výroba, zejména rostlinná podléhá nepředvídatelnými faktory klimatu, kvality půdy a počasí, tj. rizikem, že změny rozhodnutí o výrobě nevyvolají adekvátní změny v časově opožděné nabídce

- mezi rozhodnutím o výrobě v závislosti na signálech trhu a skutečnou změnou v nabídce uplyne poměrně dlouhá doba, ve které se může situace a na trhu podstatně změnit: konzervativnost v rozhodnutích o změně rozsahu a struktury výroby
- omezenost množství půdy a institut soukromého vlastnictví půdy zatěžují jak vstup kapitálu do zemědělství, tak i jeho odliv

3.2.2 Tržní nerovnováha

Projevy tržní nerovnováhy definují Bečvářová, Zdráhal (2014) následovně:

- **v čase:** kdy poptávka je v čase rozložená rovnoměrně, zatímco nabídka (vlivem sezónního charakteru výroby, zejména rostlinné), nerovnoměrně. Pro vytvoření tržní rovnováhy se z hlediska času mění i tržní ceny, což v praxi znamená, že ceny po sklizni jsou nejnižší, později dochází k jejich vzestupu
- **v místě (prostoru):** poptávka se soustřeďuje do velkých spotřebitelských center, nabídka je v rámci prostoru rozložená plošně. Tvorba tržní rovnováhy je ovlivněna rozdílnými cenami z hlediska místa – obvykle se vzdáleností od zpracovatele roste cena, díky nákladům spojených s distribucí.

3.3 Agrobiznys

Agrobiznys lze definovat jako souhrn všech činností a vztahů týkajících se zpracování a distribuce produktů vyrobených na farmě; to znamená, že zahrnuje výrobní činnosti v prvovýrobě; a dále skladování, zpracování, dopravu a prodej zemědělských komodit a produktů z nich vyrobených (Bečvářová, 2004).

Bečvářová, Tamáš, Zdráhal (2013) uvádějí, že vymezení agrobiznysu reflektuje změny v podnikatelském prostředí. Princip agrobiznysu znamená vymezení a charakteristiku činností a vzájemných vazeb spojených se zemědělskou výrobou nejen uvnitř podniku, ale i vazeb s předcházejícími a navazujícími subjekty a činnostmi typickými pro transformaci (zpracování) zemědělských komodit do konečného výrobku, do potravin a dalších výrobků.

Jedná se doslova o „průřez“ celým spektrem odvětví ekonomiky, která se přímo či zprostředkovaně zapojují v procesech výroby potravin a další produktů, které jsou spojeny se zemědělskou výrobou nejen uvnitř podniku, ale i vazeb s navazujícími činnostmi finalizace

Dle názoru Bečvářové (2004) teorii agrobiznysu vypracovali v padesátých letech dvacátého století američtí ekonomové John. H. Davis a Ray A. Goldberg. Davisova práce *From Agriculture to Agribusiness* z r. 1956 a zejména společná publikace obou autorů *A Concept of Agribusiness* vydaná v roce 1957 se staly základem nového přístupu nejen k předmětu zkoumání zemědělské/agrární ekonomiky a systémového studia industrializační fáze rozvoje potravinového hospodářství, ale i východiskem pro řešení konkrétních otázek rozvoje tohoto segmentu ekonomiky.

Do agrobiznysu jsou podle klasického Davis - Goldberga členění zahrnována tato odvětví:

- dodavatelská odvětví vstupů do zemědělství a potravinářství (specializované strojírenství, chemie, energetika atd.)
- zemědělská prvovýroba, lesnictví, vodní hospodářství
- krmivářský průmysl
- služby pro zemědělství a potravinářství (zásobování, nákup, opravárenství, šlechtitelství a semenářství, plemenářské služby, aplikovaný výzkum, školství, poradenství atd.)
- potravinářský a další zpracovatelský průmysl
- potravinářský obchod a veřejné stravování

Nové pojetí definice agrobiznysu podle Sonky a Hudsona je charakterizováno následovně:

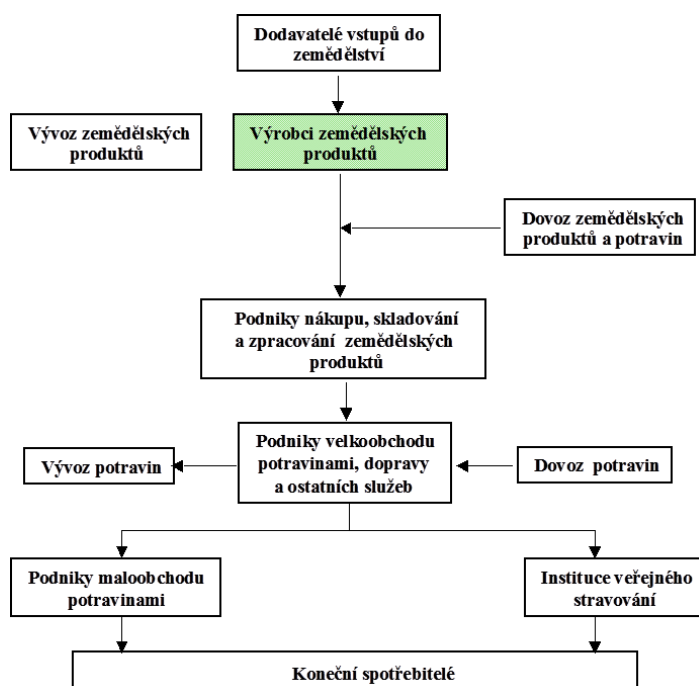
- výzkum, genetické a osivářské firmy, dodavatele dalšího biologického materiálu
- dodavatelé ostatních vstupů (mechanizační prostředky, atd.)
- zemědělství producenti
- nákupce zemědělských produktů

- zpracovatele první a druhé fáze zpracování zemědělských produktů do konečných výrobků
- maloobchod a instituce veřejného stravování

Tato definice reflektuje situaci na přelomu tisíciletí, kdy sílí vliv inovací, genetického a biologického výzkumu v předvýrobních fázích (Bečvářová, Zdráhal, 2013).

Provázanost v rámci agrobyznysu lze znázornit následovně:

Obr. 6 Základní struktura agrobyznysu

Zdroj: UIS Mendelu, 2016

3.3.1 Změny v postavení zemědělství v rámci agrobyznysu

Typickým rysem současného zemědělství je charakteristická zprostředkovaná vazba mezi výrobcem zemědělské suroviny a konečným spotřebitelem. Zemědělství jako prvovýrobní článek je úzce propojeno s organizacemi nákupu, skladování a zpracování zemědělských produktů (především potravinářský průmysl), s organizacemi dopravních a dalších distribučních služeb, obchodem i institucemi veřejného stravování, jako jsou restaurace, hotely, nemocnice, školy apod. Zároveň zemědělská výroba je provázána řadou průmyslových odvětví, která se zabývají výrobou a prodejem vstupů do

zemědělství (např. krmiva, agrochemikálie, pohonné hmoty, energii, stroje a zařízení). Právě tyto vazby potvrzují, že zemědělství není uzavřený systém, který je úzce spjat se změnami okolního prostředí. Veškeré změny (ekonomické či společenské), a to jak v rámci agrobyznysu, tak i mimo něj se stávají hybnými silami pro rozvoj a změnu v celém agrobyznysu (Bečvářová, 2004).

3.3.2 Nabídkový a poptávkový model

Zemědělství neexistuje samostatně a v současné etapě vývoje se stává součástí širšího segmentu ekonomiky, který má řadu podstatných interakcí s ostatními částmi národních i světové ekonomiky, které podléhají složitým ekonomickým vztahům v rámci širšího kontextu agrobyznysu. Od poloviny minulého století však dochází v tomto segmentu světové ekonomiky k zásadním změnám, jejichž podstatou je změna postavení jednotlivých článků agrobyznysu vyvolaná přechodem od nabídkově k poptávkově motivovanému modelu zemědělství (www.is.mendelu.cz, 2016).

V rámci této souvislosti je nutné vymezit pojem komoditní vertikála neboli, potravinový řetězec charakterizuje výrobní, zpracovatelské i odbytové procesy, jejich interakce na jednotlivých trzích, které fungují v rámci takto vymezené vertikály. Jsou zpravidla odvozovány od výchozí výroby zemědělského produktu (komodity, případně agregace stejnorodých komodit) jako suroviny a sledují toky od výrobce až po spotřebitele. Jedná se o charakteristiku subjektů, vazeb a na sebe navazujících činností, které postupně mění surovinu získanou v zemědělské prvovýrobě na produkt určený konečnému spotřebiteli a o vzájemné interakci trhů v rámci takto určeného prostředí (www.is.mendelu.cz, 2016).

Nabídkový model

Nabídkový model je tradiční, výchozí model, kde je rozhodující pozice v řetězci soustředěna na zemědělskou prvovýrobu, tedy na její výrobní fázi. V tomto kontextu jsou navazující články vnímány jako subjekty utvářející celkovou zemědělskou produkci do finálních potravin. Tento model vychází z toho, že dominantní faktor je výroba, protože zemědělská výroba jako rozhodující článek determinovala růst nabídky i chování systému výroby potravin (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

Obr. 7 Nabídkově orientovaný komoditní řetězec

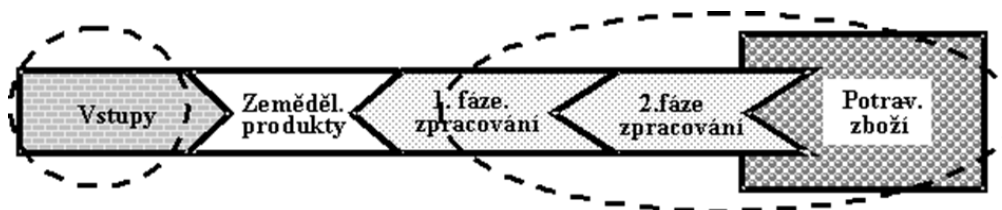

Zdroj: UIS Mendelu, 2016

Poptávkový model

V současné etapě vývoje je potravinové hospodářství na takovém stupni ekonomického rozvoje společnosti a rozložení sil v rámci agrobiznis, kdy odpovídá spíše poptávkově orientovanému modelu (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

Obr. 8 Poptávkově orientovaný komoditní řetězec

Zdroj: UIS Mendelu, 2016

Rozhodujícím vztahem, determinujícím množství a kvalitu zemědělských produktů i cenově nákladové podmínky na trzích se stává poptávka, která stále výrazněji působí na celý systém výroby, zpracování i distribuce zemědělských produktů. Ta ve svých důsledcích mění i možnosti zemědělských podniků prosadit se v tomto systému. Není zpravidla odvozována od tradičního územního „rozmístění“ zemědělské výroby a pojetí intenzivních i extenzivních systémů hospodaření, ale zvýrazňuje individuální schopnosti firmy a jejího managementu reagovat na podněty tržního prostředí a to při výrazné komoditní i územní diferenciaci (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

Finalizující články řetězce získávají dominantní postavení, díky tomuto privilegii prosazují své zájmy i v předvýrobních fázích a odvětvích vstupů do celého systému

výroby potravin. Tím dochází k oslabení pozice zemědělců jak z hlediska volby výrobního programu, tak v důsledku omezené možnosti volby a výběru partnerů v horizontálních i vertikálních vazbách potravinového řetězce. Koncové články potravinového řetězce, tak v podstatě determinují objem, rozmístění i způsob výroby zemědělské produkce jako suroviny pro další zpracování a prodej (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

3.4 Vývoj prostředí českého zemědělství po roce 1989

3.4.1 Vývoj podnikatelské struktury

Přechod zemědělství a potravinářských odvětví od centrálně direktivního řízení k tržnímu hospodářství byl složitým transformačním procesem, který zahrnoval kvalitativní změny ve věcné a systémové koncepci, jež musela pružně reagovat na situaci a podmínky rozvíjejícího se domácího i zahraničního trhu. Transformace české ekonomiky na tržní podmínky byla řízena cílevědomou a účinnou hospodářskou politikou. Přes nezbytnost řešení řady naléhavých aktuálních problémů bylo nutné zároveň znát základní otázky strategie rozvoje agrárně potravinářského komplexu (Jeníček a kol. 1991).

Jak tvrdí Bečvářová, Zdráhal (2013) ekonomická reforma zahájená po roce 1989 považovala obnovení vlastnických vztahů za jeden z výchozích principů přechodu k tržnímu hospodářství a jeho fungování. V zemědělském sektoru byla ekonomická reforma obzvláště složitou záležitostí, jelikož zemědělství během socialismu prošlo řadou složitých procesů, jako byly pozemkové reformy, kolektivizace, různé převody nemovitého majetku včetně půdy mezi družstevním a státním sektorem.

V rámci zemědělského sektoru se reforma týkala především těchto tří oblastí:

- Přeměna státního a družstevního vlastnictví socialistického typu na soukromé vlastnictví
- Nadřazení práva vlastnického právu uživatelskému

- Úprava a narovnání vlastnických vztahů, a to především k půdě, ale i k ostatnímu majetku, který byl zkonfiskován nebo podléhal kolektivizaci (Boháčková, Brožová, 2010).

Tab. 1 Struktura zemědělských subjektů v ČR v roce 1989

Podnikatelská forma	Počet	Průměrná výměra zem. půdy v ha	% z výměry zem. půdy v ČR
Soukromá hospodářství	3 205	4	0,4
Zemědělská družstva	1 024	2561	61,4
Státní statky	174	6261	25,3
Ostatní podniky vč. nezem.	599	452	12,9
CELKEM	5 002	799	100

Zdroj: Bečvářová, 2001

Obnova vlastnických vztahů k půdě a k ostatnímu movitému a nemovitému majetku byla realizována pomocí tří procesů:

- Restitucí – obnovení vlastnických práv k vyvlastněnému majetku
- Transformací zemědělských družstev
- Privatizací majetku ve vlastnictví státu (Bečvářová, Zdráhal, 2013).

Dle Bečvářové (2001) z reformních procesů po roce 1990 vzešla v agrárním sektoru zcela nová podnikatelská struktura, která byla založená na soukromém vlastnictví půdy a ostatního majetku. Transformační proces se projevil i v rámci struktury subjektů podnikajících v zemědělství.

Tab. 2 Podnikatelská struktura v roce 1998

Podnikatelská forma	Počet	Průměrná výměra zem. půdy v ha	% výměry zem půdy ČR
Soukromá hospodářství	24 710	36	20,8
Obchodní společnosti	1 869	666	29,1
Družstva	1 011	1 349	31,9
Státní podniky	22	864	0,4
Jiné podniky	30	333	0,2
Ostatní pozem. držba	-	-	17,6
Celkem	5 002	799	100

Zdroj: Bečvářová, 2001

Jak je vidno, transformace napomohla soukromému hospodářství, kdy oproti roku 1989 byl počet soukromých hospodářství 3 205 s průměrnou výměrou 4 ha, se počet soukromě hospodařících rolníků v roce 1998 zvýšil téměř osminásobně, a to na počet 24 710 i průměrná výměra hospodářství vzrostla na 36 ha. Oproti tomu státní statky zaznamenaly výrazný pokles a to jak do počtu, tak i do výměry. Z původních 174 státních statků s průměrnou výměrou 6 261 ha, se jejich počet zredukoval na 22 statků o průměrné rozloze 864 ha. Co se týče družstev, změny týkající se jejich počtu nebyly tak razantní, výraznější změna nastala u průměrné výměry, která oproti roku 1989 v roce 1998 klesla téměř o polovinu.

Znaky výše uvedené podnikatelské struktury byly považovány za odlišné oproti EU 15, bráno především z hlediska průměrné velikosti podniků v zemědělství (vyšší koncentrace výroby), tak i nižším zastoupení rodinných farem (Bečvářová, Zdráhal, 2013).

3.4.2 Agrární sektor po roce 1990

Jak tvrdí Boháčková, Brožová (2010) v České republice v roce 1993 začíná období přípravy na možnou integraci do evropských struktur, které je dovršeno vstupem do Evropské unie v roce 2004. Pro agrární sektor to znamená nejprve poměrně dlouhé období přizpůsobování se principům Společní zemědělské politiky a po roce 2004 plné převzetí Evropského modelu zemědělství.

V roce 1990 byl parlamentem ČSFR schválen dokument „Scénář ekonomické reformy“, který položil základ pro novou agrární politiku. Jako cíl zde bylo formulováno: vytvořit tržně orientovaný, efektivní a v mezinárodním kontextu konkurenceschopný agrární sektor. Další dokument, který byl přijat za účelem podpory růstu konkurenceschopnosti a motivace nových vlastníků, se nazýval „Základní principy zemědělské politiky vlády ČR do roku 1995 a na další období“, dokument byl schválen v roce 1993. V roce 1997 vstoupil v platnost zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Zákon vymezoval zásahy státu do agrárního sektoru s cílem vytvoření podmínek pro zajištění základní výživy obyvatel a potravinové bezpečnosti z domácích zdrojů a k podpoře mimoprodukčních funkcí venkova (Bečvářová, 2001).

Na tyto dokumenty navázala v roce 1999 Koncepce resortní politiky ministerstva zemědělství před vstupem do EU. Myšlenkou koncepce bylo stanovení cílů, kterých má být dosaženo v období 1999 – 2001 (období Revitalizace) a v období od roku 2001 až po začlenění ČR do EU, nazývané obdobím Adaptace (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

- **Revitalizace**

V rámci Revitalizace bylo cílem dovršení vnitřních vývojových problémů českého agrárního sektoru, stabilizace sektoru před jeho přizpůsobováním podmínkám EU a institucionální příprava na vstup do EU (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

- **Adaptace**

Smyslem etapy Adaptace bylo kromě dosažení konkurenceschopnosti sektoru a zlepšení efektivnosti výroby, bylo také vytvoření podmínek pro přiměřené spotřebitelské ceny

potravin s vysokou kvalitou, podpora environmentální funkce zemědělství a diverzifikace činnosti zemědělských podniků (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

Od devadesátých let až do integrace ČR do EU prošla česká agrární politika čtyřmi vývojovými etapami:

1. Etapa startovací 1989 – 1991

Tato etapa je charakteristická tím, že do značné míry byly stále využívány instituce a nástroje používané před revolucí, toto se týkalo především dotací. Dále v této etapě vrcholí restituční procesy, které napomáhají vzniku řadě drobných rodinných farem a dalších zemědělských podniků. Jsou položeny základy pro liberalizační trendy (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

2. Etapa liberalizační 1992 – 1994

Během této etapy plně působí liberalizační trendy, které byly započaty v etapě předcházející. Politika v tomto období byla nucená řešit likvidaci vysokých přebytků zemědělské produkce jako důsledku řádového poklesu poptávky po potravinách. Etapa se též pojí s odstraněním bariér bránících zahraničnímu obchodu se zemědělskými komoditami. Liberalizační etapa přinesla omezování rozměru výroby, snižování intenzity využívání přírodních zdrojů a změnu struktury zemědělské produkce (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

3. Etapa rozvojová a sociálně stabilizační 1994 – 1997

Daná etapa se pojí s narůstajícími ekonomickými problémy nových podniků, zároveň politickou snahou je eliminace negativních dopadů reformy na sociální postavení zemědělců (řešeno pomocí podpor nezasahujících do trhu). V roce 1994 vzniká Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, který podporuje modernizaci a restrukturalizaci prvovýroby. V oblastech s méně příznivými agroekologickými podmínkami byly zavedeny přímé platby na tzv. udržování krajiny v kulturním stavu. Období je také spojeno s privatizací státního zemědělského majetku. Nutno podotknout, že i přes podstatně vyšší důraz na rozvojové a sociální otázky celková míry podpory

klesá a to zhruba na polovinu úrovně etapy předcházející (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal 2013).

4. Etapa předvstupní 1997 – 2004

Poslední etapa se přímo pojí se vstupem do EU, a to nejen z hlediska institucionálního či legislativního, ale jednalo se i o přípravu z hlediska rozsahu, struktury a konkurenceschopnosti výroby. Nejen pro agrární sektor tento proces znamenal převzetí existujících norem, ale zejména vytvoření prostředí a podmínek pro jejich implementaci. Za tímto účelem byla přijata výše zmíněná Koncepce resortní politiky ministerstva zemědělství před vstupem do EU. (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013).

3.4.3 Politické tendence v zemědělství po integraci ČR do EU

Jak uvádí Bečvářová, Juřica (2008) od vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004 jsou celkový rámec, filosofie i úroveň a formy podpory i regulace v zemědělství v zásadě podřízeny pravidlům a limitům Společné zemědělské politiky EU.

Základní podmínky českého zemědělství v prostředí EU vycházejí z přístupové smlouvy mezi ČR a EU, z reformních opatření SZP, která byla přijata na summitu EU v roce 2003, a z dalších legislativních opatření EU majících vztah k životnímu prostředí, bezpečnosti potravin a dalších opatření (Fojtíková, Lebedzi, 2008).

Pro implementaci SZP do našich struktur, byl uplatněn Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova (SAPARD). Program byl zahájen v dubnu 2002 a jeho podpora byla cílena na Společnou zemědělskou politiku a související politiky a na řešení prioritních a specifických problémů udržitelného přizpůsobení zemědělského sektoru a venkovských oblastí (Bečvářová, 2008).

V oblasti zemědělství se program týkal:

- konkurenceschopnosti prvovýroby a zpracovatelských odvětví,
- dosažení vysoké kvality zemědělských a potravinářských výrobků s vyšší přidanou hodnotou,
- dokončení restrukturalizace zemědělských a zpracovatelských podniků,

- posílení pozice zemědělské prvovýroby na trhu
- zavedení SZP do praxe
- Oblast rozvoje venkova zahrnovala následující:
- vytvoření vhodného prostředí pro stabilitu obyvatelstva
- obnova a rozvoj vesnic a jejich infrastruktury
- diverzifikace hospodářských činností využívající místních zdrojů pro zajištění alternativních příjmů ve venkovských oblastech

Na realizaci programu SAPARD navázal v roce 2004 především Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství (OP Zemědělství) a částečně také Společný regionální operační program SOP (Bečvářová, Juřica, 2008).

Jak uvádí Bečvářová, Tamáš, Zdráhal (2013) byla v červnu 2004 vládou ČR schválena Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU (2004 - 2013), která formulovala vizi rozvoje českého zemědělství jako člena EU, tj. plně limitované veškerými pravidly podpory rozvoje i regulace SZP.

Základní cíle Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU se týkaly těchto oblastí:

- Zvyšování konkurenceschopnosti zemědělství a potravinářského průmyslu
- Zachování přiměřené zaměstnanosti v zemědělství
- Snižování rizik opouštění zemědělské půdy
- Zvyšování schopnosti zemědělsky užívaných ploch zadržovat vodu
- Zlepšení kvality a čistoty povrchových a podzemních vody
- Soustavné zvyšování biologické rozmanitosti
- Zvyšování podílu obnovitelných zdrojů energie ze zemědělství na celkové spotřebě energie v ČR (Bečvářová, Tamáš, Zdráhal, 2013)

3.5 Společná zemědělská politika (SZP)

3.5.1 Vznik a podstata SZP

Agrární sektor hrál ve vývoji integračního procesu v západní Evropě od samého počátku mimořádně důležitou roli. V období po druhé světové válce, kdy státy ještě nebyly schopny plně zajišťovat svou zemědělskou produkci a bylo třeba vytvořit účinný mechanismus, který by zajistil konstantní dodávky potravin. Hlavní důvody vzniku SZP měly především charakter ekonomický a politický. K faktorům, které přispěly ke vzniku SZP, patřila snaha zakladatelů Evropského hospodářského společenství, zajistit výživu obyvatelstva, podpořit zakládání rodinných farem, rozvíjet zemědělskou výrobu i v odlehlých částech regionů, stabilizovat příjmy zemědělců, a tím dosáhnout srovnatelné životní úrovně obyvatelstva ve městech a na venkově. Co se týče dlouhodobého záměru SZP bylo vytvoření volného trhu se zemědělskou produkcí, který by současně reguloval obchod s těmito komoditami s nečlenskými státy Společenství a tím neohrozil domácí producenty. Celkově se dá SZP charakterizovat jako trh zemědělských produktů, který je regulován jednotně na úrovni celé Evropské unie, zároveň jsou však využity metody i nástroje pro jednotlivé skupiny komodit (Fojtíková, Lebiezi, 2008)

Základní charakteristiky SZP byly definovány v Římské smlouvě z roku 1957, s její realizací bylo započato rok 1962. Společná zemědělská politika je nejstarší politikou Evropského společenství. Základní cíle SZP jsou definovány následovně:

- zvýšení produktivity zemědělství pomocí technického rozvoje a optimálního využití výrobních faktorů, zejména pracovní síly,
- zajištění spravedlivé životní úrovně zemědělského obyvatelstva zejména zvyšováním individuálních výtěžků zemědělců,
- stabilizace trhů se zemědělskou produkcí
- zajištění potravinové soběstačnosti pro evropský trh
- zajištění přiměřené ceny pro spotřebitele (Fojtíková, Lebiezi, 2008).

3.5.2 Zásady SZP

K dosažení cílů, které byly vytečeny v Římské smlouvě byl vypracován mechanismus regulace, produkce i odbytu, který současně zohledňoval kurzové výkyvy národních měn členských států. Zmíněný mechanismus byla založen na třech zásadách:

- Zásada společného trhu, na kterém se zavádějí společné ceny – zásada se pojí s volným pohybem zemědělských komodit mezi členskými státy. V rámci této zásady byly zavedeny společné ceny zemědělských produktů, které každoročně stanovuje Rada ministrů na základě Komise
- Zásada preference Společenství – zajišťovala přednost zemědělských výrobků vyprodukovaných v zemích EHS (praktikovaná např. pomocí dovozních cel), zásada také podporovala vývoz zemědělské produkce ze zemí EHS na světové trhy
- Zásada finanční solidarity – předpokládá vyplácení dotací domácím výrobcům, kteří byli tímto motivováni ke zvyšování zemědělské produkce. Na financování těchto dotačních mechanismů se podílely všechny členské země společně

Zásady přijaté SZP v samých počátcích EHS jsou aplikovány v jistých modifikacích dodnes (Fojtíková, Lebiezi, 2008).

3.5.3 Reformy SZP

Cíle, které byly stanoveny na počátku SZP, byly relativně naplněny v podobě vyšší produkce a obchodem se zemědělskými komoditami, stabilizací trhů, zajištění zásobování potravinami, dále v podobě ochrany farmáře od fluktuací na světových trzích. Nicméně navzdory těmto úspěchům vyvstaly na druhé straně nové problémy, které souvisely především s nadprodukcí a několikanásobným růstem výdajů na SZP, intenzifikace zemědělství měla dopad i na celkový stav životního prostředí. Zároveň, poskytování dotací se pojí s nespravedlností a nerovnoměrnou distribucí mezi jednotlivé členské země, tak i v rámci zemí – mezi farmáři. Krize z nadvýroby a iracionální podpůrný cenový systém, který motivoval farmáře k vytvoření další nadprodukce, se stal podnětem k reformě SZP (Fojtíková, Lebiezi, 2008).

Devadesátá léta minulého století lze charakterizovat v rámci SZP jako období zásadních reforem původní koncepce společné zemědělské politiky.

Jak uvádí Bečvářová (2008) první strukturální opatření jsou spojována s Mansholtovým plánem z roku 1968, tento plán cílil na snížení počtu osob pracujících v zemědělství a zvýšení efektivnosti zemědělské produkce a vznik co do výměry 7 až 8 krát větších zemědělských podniků. Reforma byla realizována pouze dílčími opatřeními

Mac Sharryho reforma

V roce 1992 byla přijata první zásadní reforma SZP (Mac Sharryho reforma), která podstatně omezovala nástroje podpory tržních cen a přesunovala financování na podporu strukturálních změn. Tato reforma reagovala na růst výdaj spojených s SZP, ale i na závazky z uruguayského kola GATT a navazujících jednání WTO (Bečvářová, 2007). Opatření směřovala k podstatnému snížení přímé cenové podpory, tak aby se zemědělská produkce EU stala postupně konkurenceschopnou na světových trzích. Hlavní změnou, kterou tato reforma přinesla, byl přechod plošně vyplacené finanční podpory na přímé platby (Fojtíková, Lebiezi, 2008).

Agenda 2000

Následovala další reforma zpracovaná v rámci přípravy Berlínské dohody v roce 1998, která se stala součástí opatření k růstu efektivnosti činnosti evropských společenství známá jako Agenda 2000 (Bečvářová, 2007). Tento dokument reaguje na předchozí reformy, tak i na Deklaraci z Corku, ke které se přihlásila EU v roce 1996. Zmíněná deklarace respektuje specifika evropského modelu zemědělství z hlediska vyšších nároků na metody zemědělské výroby, ale především jeho přínosy z hlediska produkce pozitivních externalit a veřejných statků v podobě zachování a údržbě kulturního stavu krajiny, jejího osídlení, ochrany přírodních zdrojů a sociálního rozvoje venkova (Bečvářová, Juřica 2008).

Nejvýraznější změna spojená s touto reformou, bylo přenesení těžiště SZP k neekonomickým aspektům, jako je ochrana přírody, nezávadnost potravin, rozvoj venkova (Fojtíková, Lebiezi, 2008). Jak uvádí Bečvářová (2008) oficiálně byla přijata a podpořena společná politika rozvoje venkova, ochrana životního prostředí a

multifunkční role evropského zemědělství. V tomto kontextu s tvoří druhý pilíř SZP zaměřený na podporu strukturálních změn a na politiku rozvoje venkova

Mid - term Review (Fishlerova reforma)

Do realizace této etapy svého vývoje vstoupila SZP rozhodnutím Rady ministrů v Lucemburku v roce 2003. Obecně vytvářela širší prostor pro volbu opáření podporujících růst konkurenceschopnosti zemědělství jednotlivých členských států v mezinárodním kontextu. Současně reforma cílila na podporu rozvoje venkova a zvýšení bezpečnosti potravin (Bečvářová, 2008).

- Odstranění vazby na produkci (decoupling) - odstranění vazby podpor na zemědělskou produkci zavedením jednotné platby na farmu, což v praxi znamená, že zemědělský výrobce získává jednu platbu namísto několika plateb,
- Respektování standardů na úrovni farmy (cross – compliance) – základem jsou definované zákonné požadavky na hospodaření (veřejné zdraví, zdraví zvířat a rostlin, životní prostředí, řádné zacházení se zvířaty) a dobré zemědělské a ekologické podmínky,
- Modulace – jedná se o přesun přímých podpor zemědělcům na rozvoj venkova,
- Finanční disciplína (degresivita) – degresivita měla být uplatňována u farem s platbami nad 5 000 EUR. Farmy s platbami do 5 000 EUR byly z tohoto opatření vyjmuty,
- Rozvoj venkova – podpora těchto oblastí: kvalita potravin, welfare, nové technologie pro zpracování potravin. Dále budou podporováni mladí farmáři, malí zpracovatelé, programy kvality potravin, skupiny producentů (do 70 % nákladů). Rovněž budou poskytovány podpory pro zavedení standardů na farmách a účasti na tzv. poradenském systému,
- Poradenský systém (audit farem) – smyslem zavedení zemědělského poradenského systému je pomáhat zemědělským producentům při aplikaci

standardů v agroenvironmentální oblasti, v oblasti kvality a bezpečnosti potravin a pohody zvířat (cross - compliance),

- Rozdělení Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu pro zemědělství (EAGGF) na Evropský zemědělský záruční fond (EAGRD - pro přímé platby) a na Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova – EAFRD, (www.eagri.cz, 2016)

Healt check

V roce 2008 byla zahájena tzv. kontrola stavu SZP, která měla posoudit funkčnost změn zaváděných v SZP od roku 2003 a dále je rozvinout. Nejedná se tedy o novou reformu, ale spíše o snahu posunout změny z roku 2003 dále, aby SZP odpovídala podmínkám rozšířené EU a měnícímu se mezinárodnímu kontextu. V rámci tohoto přezkumu vydala Evropská komise 20. listopadu 2007 Sdělení Radě a Evropskému parlamentu s názvem Příprava na kontrolu stavu reformy SZP, a následně, v květnu 2008, po uzavřených konzultacích, vydala legislativní návrh na nařízení Rady. Přezkum se týkal zejména:

- systému přímých plateb
- intervenčních tržních mechanismů
- politiky rozvoje venkova

Návrh Komise konkrétně předpokládal důslednější oddělení výše přímých plateb od množství produkce, navýšení prostředků ve druhém pilíři, rušení omezení produkce a další snižování intervenčních cen (Bečvářová, 2008).

Agenda 2020

V listopadu 2010 zveřejnila Evropská komise Sdělení k budoucí podobě SZP po roce 2013 pod názvem „Společná zemědělská politika do roku 2020 – řešení budoucích problémů v oblasti potravin, přírodních zdrojů a územního plánování. Cílem bylo reagovat na budoucí výzvy pro zemědělství a venkovské oblasti a vytyčit cíle stanovené pro SZP, kterými jsou zejména životaschopná produkce potravin; udržitelné hospodaření s přírodními zdroji a opatření v oblasti klimatu a vyvážený územní rozvoj

Konkurenceschopnost a její posílení se stává jednou z klíčových priorit koncepce rozvoje zemědělství EU do roku 2020 a je podmíněná:

- volbou ekonomických nástrojů umožňující citlivější reakci na vývoj světového trhu
- implementací nástrojů pro řízení (omezení) rizik
- posílením postavení zemědělců v rámci potravinového řetězce
- výzkumem, inovacemi a předáváním know-how ve zlepšeném poradenském systému (www.eagri.cz, 2016):

Strategie rozvoje zemědělství EU do roku 2020 vychází z analýz a identifikace úlohy současného zemědělství; kterou ve vzájemných souvislostech vymezuje pro oblasti:

- hospodářské (dostatek potravin, stabilita cen, vliv hospodářské krize),
- životního prostředí (emise skleníkových plynů, degradace půdy, kvalita vody a ovzduší, ochrana přírodních stanovišť, biodiverzita)
- územního rozvoje - vitalita venkovských oblastí, rozmanitost v zemědělství EU (www.eagri.cz, 2016):

Společná zemědělská politika přispěla k rozvoje zemědělské výroby a zajistila potravinovou soběstačnost, byly zajištěny stabilní příjmy zemědělců a eliminovány výkyvy na trzích. Evropské zemědělství bylo velmi rozdílné a tím, že každá ze zakládajících zemí Společenství měla komparativní výhodu při výrobě určitého statku, byla pro ně aplikace SZP přínosná. Současně díky společné politice bylo zajištěno rovnoměrné pokrytí zemědělské výroby na celém území Společenství. Díky SZP evropské zemědělství prošlo výraznou modernizací a přispělo k růstu blahobytu v západní Evropě. Nutno podotknout, že na druhé straně růst produktivity práce a modernizace v sektoru zemědělství spolu se zavedeným dotačním mechanisme vedly k zemědělské nadvýrobě (Fojtíková, Lebiezi, 2008).

3.6 Alternativní potravinové sítě

Václavík (2012) definuje krátké potravinové řetězce jako množinu krátkých distribuční forem potravinových řetězů, které zahrnují producenty, spotřebitele a ostatní účastníky, kteří se odlišují od konvenčních potravinových systémů.

Alternativní potravinové sítě neboli krátké potravinové řetězce jsou nazývány alternativní způsoby distribuce výrobků od producenta k zákazníkovi. Tyto řetězce mohou navazovat již na vzniklé formy prodeje (farmářské trhy) nebo vnikají zcela nové varianty (bedýnky) (Marsden, Renting, 2003).

Mezi přímé formy prodeje jsou řazeny:

- bedýnky
- přímé dodávky farmářských výrobků zákazníkům
- prodej ze dvora
- farmářské trhy
- vlastní sběr na farmě

V rámci přímé prodejní cesty farmáři mají obvykle kontrolu nad marketingem a prodejem tím, že vynechávají tradiční odbytové kanály a prodávají své produkty přímo zákazníkům na místní nebo regionální úrovni. Právě díky absenci zprostředkovatelů prodeje, farmáři spoléhají na vyšší zisky. Přímý prodej je vhodný především pro malé a střední farmáře, kteří nejsou konkurenceschopní na celostátnímu trhu, avšak na úrovni lokální či regionální si mohou vybudovat prosperující a silnou pozici na trhu. Přímé formy prodeje jsou často spojeny s určitým vztahem mezi zákazníkem a farmářem. Zákazníci, kteří k farmáři cítí určitou emocionální vazbu, zůstávají většinou loajální, přestože podobné zboží je k dostání v obchodě za nižší cenu. Přímý marketing konečným spotřebitelům je však velmi náročný na čas a pracovní sílu. Zároveň vyžaduje značnou míru úsilí, kreativity, originalitu, prodejních dovedností a schopností jednat s lidmi. (Václavík, 2012).

Na podporu přímých distribučních cest vznikla řada portálů, které napomáhají propojení farmářů a potencionálních zákazníků. Mezi nejznámější projekt patří tzv. „Najdi svého farmáře“, tento projekt odstartoval soukromý zemědělec a Živnostník roku 2008 kraje Vysočina František Němec, ten si klade za cíl propojit zemědělce se zákazníky, dát farmářům možnost oslovit širší trh a zákazníkům poskytnout jednoduchý návod, kde najdou svého farmáře a jak ho mohou kontaktovat. V současnosti se tento projekt spojil s portálem Nalok.cz cílem tohoto spojení je poskytnutí komplexního přehledu farem a farmářských trhů na našem území (www.nalok.cz, 2016).

Jedním z dalších projektů podporující drobné zemědělce a jejich produkci je projekt „Poznej svého farmáře“. Tuto akci na podporu malých a začínajících zemědělců pořádá již třetím rokem Ministerstvo zemědělství. V rámci projektu se uskuteční v každém kraji, tedy na třinácti místech půldenní setkání se zábavným programem, ochutnávkami a farmářským trhem pro veřejnost. Akce se uskuteční na vybraných farmách a přivzání jsou farmáři z okolí. Farmáři v rámci této akce bezplatně prezentují své výrobky. Akce slouží, jako propagace pro místní zemědělce a jejich produkty a tím zlepšení jejich ekonomické situace a soběstačnosti (www.poznejsvehofarmare.cz, 2016).

3.6.1 Přímé dodávky z farem

Tato forma prodeje určitým způsobem navazuje na tzv. pojízdné prodejny, které byly rozšířené především před rokem 1989, tyto prodejny zajišťovaly rozvoz smíšeného zboží do malých a vzdálenějších obcí. Nyní se pojízdné prodejny opět dostávají do centra zájmu zejména u menších výrobců potravin či farmářů, kteří s jejich pomocí mohou produkty nabízet potencionálním zákazníkům ve městech i malých obcích, aniž by se museli vyjednávat s obchodníky a dělit se s nimi o marži. Státní veterinární správa ČR aktuálně v Česku dnes registruje 89 pojízdných prodejen, které mají v nabídce maso, mléčné výrobky, vejce či jiné farmářské produkty (Línková, 2012).

V rámci tohoto prodeje si farmář stanoví „jízdni řád“ s časově a místně určenými zastávkami, kde bude své produkty prodávat, zákazníci si tak mohou zvyknout na pravidelné dodávky. Tento způsob prodeje má jednoznačnou výhodu, v tom že producent si sám zvolí trasu a místa prodeje, avšak zároveň je vcelku náročný na

logistiku a marketing, kdy farmář musí mít propracovanou strategii na oslovení potencionálních zákazníků, na distribuci a celkovou organizaci prodeje. V rámci technického vybavení je nezbytně nutné mít řádně upravené vozidlo pro přepravu produktů (chladicí zařízení).

3.6.2 Bedýnky

Prodej formou tzv. Bedýnek je relativně novou formou prodeje, do určité míry je založen na výše zmíněném prodeji. Princip Bedýnek tkví v tom, že zákazník si přes internet objedná zboží a to mu je následně dodáno a to buď přímo do domu, nebo si je může vyzvednout na předem určeném místě. Zboží je baleno do bedýnek, odtud je převzat název. Prodej formou bedýnek je často spojen s prodejem ovoce a zeleniny, ale výjimkou nejsou mléčné a masné produkty. Pro obsah bedýnek je typické, že odpovídá ročnímu období, to platí především pro bedýnky s ovocem či zeleninou. V rámci prodeje se často drobní producenti sdružují do „bedýnkových družstev“, toto spojení usnadňuje producentům distribuci, zároveň mohou své zboží různě kombinovat a tak tvořit více variant bedýnek s různým obsahem a ty jsou následně atraktivnější pro zákazníky. Na podporu bedýnek byl v roce 2009 založen portál www.bedynky.cz, který sdružuje a propojuje producenty a zájemce o bedýnky, v současnosti portál registruje 110 aktivních bedýnkových družstev (www.bedynky.cz, 2016).

3.6.3 Prodej ze dvora:

Pod pojmem „prodej ze dvora“ se rozumí prodej malého množství vlastních produktů z prvovýroby chovatelem ve svém hospodářství přímo spotřebiteli pro spotřebu v jeho domácnosti. V širším významu může prodej ze dvora představovat jiné formy přímého prodeje, které byly zmíněny výše.

Prodej ze dvora je upraven přísnými hygienickými normami. Veterinární a hygienická pravidla pro uvedený způsob prodeje a dodávání malých množství vlastních výrobků z prvovýroby vymezuje ustanovení § 27a zákona č. 166/1999 Sb. o veterinární péči (veterinární zákon) doplněné vyhláškou č. 289/2007 Sb. o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství (www.lokalni-ekonomika.cz, 2016).

Konkrétně pro mléko a mléčné výrobky z prvovýroby právní úprava stanovuje tyto podmínky, které farma musí splňovat:

- Mléko a syrová smetana musí pocházet od zdravých zvířat z hospodářství úředně prostého tuberkulózy a brucelózy (dle vyhlášky č. 299/2003 Sb., o opatření o předcházení a zdolávání nálezů a nemocí přenosných ze zvířat na člověka, ve znění pozdějších předpisů).
- Mléko musí splňovat požadavky a kritéria stanovená pro syrové mléko předpisy Evropských společenství (Příloha III nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 853/2004).
- Prodej ze dvora nebo v maloobchodní prodejně může provozovat farma, která denně zpracuje nejvýše 500 l kravského mléka, 100 l kozího mléka, 50 l ovčího mléka (www.lokalni-ekonomika.cz, 2016).

3.7 Farmářské trhy

Jedná o tradiční způsob prodeje, který se stává v současnosti velmi oblíbenou formou nákupu lokálních potravin a výrobků. Farmářské trhy jsou návratem k tradiční a přirozené formě prodeje, kde zákazník je v přímém kontaktu s producentem.

Vznik farmářských trhů:

Za zakladatelkou novodobých trhů je považována paní Hana Michopulu, novinářka a spisovatelka. První trh zrealizovala na podzim roku 2009 v Praze v Klánovicích. (Hájková, Hölgye, 2010). Od toho roku se trend pořádání farmářských trhů začal šířit po celé republice. V současné době, dle serveru Vitalia.cz, eviduje více než 170 trhů konaných v České republice (www.vitalia.cz, 2016).

Definice farmářských trhů dle Ministerstva zemědělství: farmářské trhy (sedlácké, selské, zemědělské trhy apod.) jsou forma prodeje zemědělského a potravinářského zboží pro občanskou veřejnost, jejímž cílem je:

- podpora malých a středních zemědělských pěstitelů, chovatelů, zpracovatelů a výrobců potravin;
- zásobování občanů čerstvými zemědělskými plodinami a potravinami převážně českého a regionálního původu;
- vytvoření nového společenského prostoru, který vedle prodeje zemědělského zboží slouží k setkávání lidí, přiblížení městských obyvatel zemědělské sezóně a přírodním cyklům;
- oživit vybrané prostory měst a zlepšit jejich atmosféru (Ministerstvo zemědělství, 2011)

Předmětem prodeje na Farmářských trzích může být pouze zboží, které tematicky odpovídá charakteru farmářských trhů a vychází z české tradice, a to zejména z tradice pěstování plodin, chovu hospodářských zvířat a výroby potravinářských produktů.

Kodex farmářských trhů

Prodej na trzích podléhá pravidlům, která jsou shrnuta v tzv. „Kodexu farmářských trhů“, který vydalo Ministerstvo zemědělství v roce 2011, ten vznikl za účelem ochrany spotřebitelů a podpory poctivých prodejců. Kodex určuje základní pravidla prodeje na farmářských trzích a má za cíl pomáhat zákazníkům v orientaci při nákupu na trzích. Základní zásadou je jednoznačné splnění principu dohledatelnosti, tedy identifikace původu prodáváného zboží a pěstitelů nebo chovatelů, jejichž produkty se na trzích prodávají. Nutno podotknout, že tento kodex má dobrovolný charakter, je tedy na zemědělciích a na organizátorech trhů, zda tyto pravidla dodrží či ne. I přesto, že kodex není právně vynutitelný, většina organizátorů farmářských trhů se snaží přijmout tato pravidla, proto aby posílili důvěryhodnost trhů. Pokud se farmářské trhy rozhodnou řídit se dle kodexu, tak musí mít na trhu viditelně umístěno logo kodexu. Zmíněným logem jsou označeny i stánky jednotlivých farmářů. Skutečnost, že farmářský trh se řídí pravidly kodexu, je pro zákazníky určitou garancí a zárukou kvality. Spotřebitel by měl mít jistotu o původu, kvalitě a hygienické nezávadnosti nabízených farmářských produktů (www.vitalia.cz, 2016).

Mezi základní body Kodexu farmářských trhů se řadí:

- Prodávané zboží na farmářských trzích pochází od farmáře nebo výrobce potravin (dále jen farmář), který garantuje původ prodávaného zboží z vlastních zdrojů a je schopen tento původ při prodeji prokázat.
- Provozovatelé farmářských trhů a farmáři u nabízeného zboží dodržují a splňují základní legislativní požadavky.
- Provozovatel farmářských trhů preferuje zejména farmáře, kteří prodávají zboží z daného regionu. O prodeji zboží z ostatních regionů ČR, eventuálně z příhraničních oblastí rozhoduje provozovatel.
- V rámci tzv. „doplňkového prodeje“ mohou provozovatelé farmářských trhů poskytnout místa i jiným prodejčům. V případě, že se jedná o zahraniční zboží je u něj nutné označit zemi původu.
- Provozovatel farmářského trhu je povinen umístit znění „kodexu farmářských trhů“ na viditelném místě při konání farmářských trhů (například u vstupu na tyto trhy nebo na každém stánku u prodávajícího, u tržního řádu apod.) (Ministerstvo zemědělství, 2011)

Asociace farmářských tržišť ČR (AFT)

Na podporu farmářských trhů vznikla pod záštitou Ministerstva zemědělství a společně s občanským sdružením Archetyp, Envic a sdružením Trhni se, v roce 2001 Asociace farmářský trhů. Organizace si klade za cíl posílení důvěryhodnosti farmářských trhů, zároveň si vytyčila, to aby se farmářské trhy staly rovnocennou variantou nakupování s kompletním potravinářským sortimentem. Důvěryhodnosti trhů dosahuje asociace cíleným prověřováním farmářů dodávající na trhy své produkty a prodejců těchto produktů. Spotřebitel nakupující na trzích AFT by tak měl mít záruku, že nakupuje výrobky skutečně tuzemského původu pocházející od konkrétních farmářů (www.vitalia.cz, 2016).

Asociace farmářských trhů samotné trhy definuje takto: farmářské trhy (dále jen FT), jsou místem prodeje kvalitních tuzemských potravin majících původ v malých

a středních zemědělských podniků (farmách) a zpracovnách (pekárny, uzenářství...). Předmětem prodeje na FT může být pouze zboží, které tematicky odpovídá charakteru FT a vychází z české tradice, a to zejména z tradice pěstování plodin, chovu hospodářských zvířat a výroby potravinářských produktů (www.aftcr.cz , 2016).

Pro naplnění výše zmíněné definice asociace výrobce prověřuje, a následně certifikuje. Takto certifikovaní zemědělci musí dodržet mnohem přísnější pravidla, než tomu bylo dosud na farmářských trzích zvykem. Přísnější pravidla platí i pro organizátory trhů, ti musí zajistit, že na trhu bude prodáváno alespoň 50 % produktů pocházejících z kraje, kde se trhy konají (kromě Prahy, kde to není reálné), podíl zahraničních potravin nesmí přesáhnout 10 procent a navíc musí jít o takové výrobky, které nemají alternativu v tuzemské produkci, jako například olivy. Stejně tak hranici 10 procent nesmí na trzích AFT přesáhnout podíl nepotravinářského zboží a vždy musí jít o nabídku, která přímo souvisí s prodejem a zpracováním potravin Provozovatel farmářského trhu primárně preferuje zejména prodejce, kteří prodávají zboží z daného regionu. (www.vitalia.cz, 2016).

Přínosy farmářských trhů:

- Přínos pro místní ekonomiku

Trhy mají význam pro ekonomiku města i okolních obcí, pokud spotřebitelé nakupují potraviny přímo od místních zemědělců a zpracovatelů, peníze zůstávají dále v regionu, a tím napomáhají jeho dalšímu rozvoji. Zároveň podpora drobného středního podnikání prospívá národní ekonomice, jelikož právě tyto typy podnikání jsou považovány za „páteř“ ekonomiky. Úspěšná tržnice také vytváří nová pracovní místa. Zároveň zakoupení produktů od místních zemědělců napomáhá udržovat sílu a charakter regionu (Lenka Kaspříková, 2011).

- Přínosy účastníkům

Výhody pro zemědělce jsou shledávány především v možnosti vyššího výnosu, jelikož mezi samotným producentem a zákazníkem nefiguruje zprostředkovatel. Další mimofinanční přínos plynoucí z účasti pro zemědělce a producenty je kontakt se zákazníky, ti mohou poskytnout farmáři zpětnou vazbu týkající se produktů, a tím

mohou přispět k jejich zlepšení. Zároveň zemědělci se v rámci farmářských trhů střetávají s ostatními producenty a jejich výrobky, a i to může být faktor pro další rozvoj či rozšíření výrobků. Přínosy zákazníků jsou spatřovány v možnosti zakoupení výrobků, které mají garantovanou kvalitu a původ. Zákazník také může získat úplné informace o potravině, způsobu pěstování, chovu či výrobě. V neposlední řadě přidanou hodnotou farmářských trhů pro zákazníka je skutečnost, že do ceny není zahrnut zisk několika mezistupňů, a cena by proto měla být přijatelná (Lenka Kaspříková, 2011).

- Sociální přínos

Farmářské trhy jsou často doprovázeny různými kulturními akcemi, ty mohou pozvednout atraktivitu města z pohledu cestovního ruchu. Zároveň trhy oživují kulturní život v dané oblasti (MacLachlan, 2012).

- Environmentální přínos

Nezanedbatelný přínos farmářských tržišť a všech přímých distribučních cest, je fakt, že jsou šetrnější k životnímu prostředí. V současné době neustále narůstá znečištění ovzduší, a to i díky narůstající dopravě, která souvisí s distribucí potravin. Nákladní vozy mají na svědomí 59% exhalací oxidů dusíku a 58% škodlivých mikročástic prachu na silnicích. Dovoz potravin přispívá k exhalacím skleníkových plynů. Pro ilustraci: kolem 60% česneku na českém trhu pochází z 21 tisíc kilometrů vzdálené Číny. S každou tunou čínského česneku je dováženo 350 kilogramů oxidu uhličitého. Naproti tomu emisní účet česneku prodaného od zelináře z nedalekého okolí je téměř zanedbatelný (Lenka Kaspříková, 2011).

4 Vlastní práce

4.1 Analýza současného stavu rodinné farmy

Analyzovaná rodinná farma se nachází v kraji Vysočina v obci Mostiště u Velkého Meziříčí v okrese Žďár nad Sázavou. V současné době farma obhospodařuje 22 ha zemědělské půdy, z této části jsou v pronájmu 4 ha půdy. Rodinná farma se zaměřuje jak na rostlinou, tak i na živočišnou

Historie farmy:

Vlastníkem farmy je Stanislav Ryšán, který začal soukromě hospodařit v roce 1994 na pozemcích, které získal při restituci. V roce 1955 došlo k nucenému darování půdy, lesa, techniky a zvířat do místního JZD. V rámci restitučních nároků v roce 1993 došlo k navrácení 17,5 ha půdy a 2 ha lesa a částečnému navrácení zestátněného majetku. V rámci zemědělské činnosti byla výměra obdělávaných pozemků zvětšena o 4,5 ha, kdy bylo v roce 2000 pronajato 4 ha orné půdy a v roce 2008 bylo zakoupeno 0,5 ha půdy. V současné době je obhospodařováno 22 ha, z toho je 13,5 ha orné půdy 8,5 ha trvale travních porostů. Dále jsou ve vlastnictví farmy necelé 2 ha lesa. Do roku 1996 majitel farmy provozoval zemědělskou činnost, jako vedlejší pracovní činnost, od tohoto roku bylo hospodaření provozována jako hlavní pracovní činnost.

4.1.1 Předmět činnosti a cíle farmy

Jak již bylo zmíněno, farma se zaměřuje na rostlinou i živočišnou výrobu. Dále se zabývá produkcí mléčných výrobků a pro vlastní potřebu i masných výrobků. Cílem činnosti majitele farmy je tvorba zisku a udržitelný rozvoj hospodářství. Bezspornu mezi další vytyčené cíle patří zachování rodinné tradice a předání hospodářství dalším generacím v uspokojivém stavu.

4.1.2 Organizační struktura farmy

Vzhledem k velikosti farmy zajišťuje veškerou činnost související s vedením a řízením farmy majitel hospodářství Stanislav Ryšán, dále se na chodu hospodářství podílejí členové rodiny – syn, dcera a prarodiče. V rámci sezónních prací jsou najímání brigádníci.

4.1.3 Technické a technologické vybavení

Budovy statku tvoří obytný dům, v němž rodina žije dále stodola dále kravín a stáje pro ostatní masný dobytek a prasata. Na farmě je vybudovaný oddělený teletník, kde jsou ustájené krávy po porodu s telaty a suchostojné krávy. Farma má ve vlastnictví garáže pro stoje a dílny. Stroje, které jsou využívány při hospodaření, byly získány při restituci, zbylé byly zakoupeny. Konkrétní přehled strojového parku je uveden v příloze č. 1 Vozový park farmy

Ve vlastnictví farmy jsou i skladové prostory na obilí a slámu, silo a volné prostory nad chlěvy. K usedlosti patří i sklep pro uskladnění krmné řepy, mrkve a brambor. Farma disponuje vlastním zdrojem pitné vody. V rámci farmy je vybudována i malá mlékárna pro zpracovávání mléčných výrobky.

4.1.4 Rostlinná produkce

Hlavními komoditami rostlinné produkce v rámci sledované farmy jsou pšenice, ječmen, žitovec (triticale) a brambory. Tyto komodity jsou pěstovány na rozloze 13,5 ha orné půdy. Část vypěstovaných plodin je využívána jako krmivo pro dobytek, a to především v podobě šrotů a siláží, zbytek je rozprodáván.

Travní porost z luk je zdrojem pícniny pro dobytek, pro uchování pícniny se využívá princip vakuově balené senáže. Za účelem zeleného hnojení je po sklizni obilovin na pozemcích zaseto hořčice setá či svazenka vratičolistá, tyto rostliny nemají pouze charakter hnojiva, ale mají též ochranný faktor, který chrání půdu před vodní a větrnou erozí.

Tab. 3 Výměra a hektarové výnosy jednotlivých pěstovaných plodin v období 2010 - 2015

Plodina		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Brambory	Plocha ha	0,5	0,2	0,4	0,7	0,8	0,5
	Výnos t/ha	28,5	29,2	27,5	26,9	24,9	28,9
Pšenice ozimá	Plocha ha	2	1,5	2	4	6	4
	Výnos t/ha	3,9	3,8	4	3,7	3,9	3,4
Pšenice jarní	Plocha ha	2	1,5	4	4	3	3
	Výnos t/ha	3,8	3,7	3,9	3,86	3,6	3,3
Ječmen ozimý	Plocha ha	1	0,5	1	2	1	3
	Výnos t/ha	4,0	4,1	3,98	3,75	3,8	3,6
Ječmen jarní	Plocha ha	0,5	1	2,1	1,8	1,7	1
	Výnos t/ha	3,9	4,0	4,1	4,2	3,9	3,4
Žitovec	Plocha ha	8	9	4	2	1	2
	Výnos t/ha	3,8	3,99	4,1	3,84	3,7	3,4
Trvalé trav. porosty	Plocha ha	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Co se týče struktury rostlinné výroby ve sledovaném období, zásadním rokem byl rok 2013, kdy do té doby hlavní pěstovanou obilninou byl žitovec, od toho roku se farma zaměřila na pěstování pšenice. Příčinou změny hlavní pěstované komodity je spjata se změnou hlavního odběratele. Do roku 2013 byl hlavním odběratelem Sádka Mostiště, tato firma především poptávala žitovec. Avšak v roce 2013 byla spolupráce s touto firmou ukončena. V současné době je jediným odběratelem výkupní středisko ACHP Velké Meziříčí sídlící v Křižanově (7 km od rodinné farmy), které se zaměřuje na výkup pšenice. Farma se této skutečnosti přizpůsobila a orientuje se na pěstování pšenice. Skladba ostatních pěstovaných obilovin zůstala ve sledovaném období relativně stejná.

Obecně výnosnost jednotlivých komodit je ovlivněna klimatickými podmínkami v regionu a ve sledovaném období hektarové výnosy mírně kolísají. Je to zapříčiněno počasím, v zimním období (holomrazy) a jednak vlivem suchého a horkého klima v období růstu rostlin, které mají podstatný vliv na vyšší produkci. Zároveň nižší výnosnost plodin je ovlivněna také tím, že veškeré obdělávané pozemky spadají do LFA, konkrétně do ostatních méně příznivých oblastí. Výrazný vliv na hektarový výnos byl zaznamenán především v posledních dvou sledovaných období, kdy výnosnost byla ovlivněna počasím během těchto let. V roce 2014 během období sklizně byl zvýšený počet srážek, to se podepsalo jednak na hektarovém výnosu, ale zároveň i na kvalitě obilovin a následně i na realizačních tržních cenách. Počasí se podepsalo na úrodě i v roce minulém, kdy po extrémně suchém a horkém létu byl zaznamenán pokles výnosnosti.

4.1.5 Struktura živočišné výroby

V živočišné výrobě se farma zabývá chovem jatečního skotu plemene Český strakatý skot, které se vyznačuje vysokou jateční výtěžností.

Tab. 4 Vývoj stavu skotu v období 201 - 2015

	Rok					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mladý skot	6	5	7	7	7	7
Telata	3	4	5	3	3	3
Dojnice	5	5	5	6	6	6
Celkový počet kusů	14	14	17	16	16	16

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Pro vysokou dojivost je chován Holštýnský skot, nyní je na farmě chováno 8 kusů dojnic. Celkově je na farmě chováno 18 kusů dobytka. Tento počet byl v rámci sledovaného období relativně stejný, pouze došlo k rozšíření chovu dojnic. Ve sledovaném období je patrné, že nejvíce kusů bylo chováno v roce 2012, od tohoto roku stav skotu mírně poklesl.

Tab. 5 Produkce mléka v období 2010 - 2015

	Rok					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Produkce mléka za rok v l	28 990	29 470	30 010	35 904	36 078	35 976
Stav dojnic v ks	5	5	5	6	6	6
Průměrná roční dojivost l/ks	5798	5894	6002	5984	6013	5996

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Co se týče vývoje produkce mléka během celého sledovaného období, dochází k jeho nárůstu, jelikož byl rozšířen stav dojných krav. V současné době průměrná dojivost dosahuje 15 litrů mléka denně, při tomto objemu je nadojeno v průměru 80 - 90 litrů mléka na denně.

Z tohoto objemu je běžně denně prodáno 20 litrů mléka, zbylá část je dále zpracovávána na mléčné výrobky, nepatrná část mléka je spotřebována přímo na farmě. V rámci jednoho dne se zpravidla na farmě produkuje 2 kg sýra (1 kg sýra je možné vyrobit z 10 l čerstvého mléka), 2 kg tvarohu (7 l mléka postačí k výrobě 1 kg tvarohu) a 1 kg jogurtu, na výrobu tohoto množství je zapotřebí 3 litrů mléka.

Tab. 6 Roční produkce mléčných výrobků v období 2010 - 2015

		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sýr	Kg	710	718	725	732	728	725
Tvaroh	Kg	709	710	710	715	710	710
Jogurt	Kg	355	358	360	365	363	360

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Jak je patrné z tabulky vývoj produkce mléčných výrobků kopíruje trend vývoje roční produkce mléka. Nejvyšší produkce mléčných výrobků bylo dosaženo v roce 2013, naopak nejméně v roce 2010.

Mléko je zpracováváno v malé mlékárně a sýrárně, která je zřízena v rámci farmy. Roční kapacita výroby v rámci minimlékárny je 30 000 – 35 000 litrů mléka ročně, tato kapacita je prozatím dostačující, jelikož veškeré mléko, které je nadojeno na farmě, neprochází procesem zpracování v mlékárně. Sortiment mléčných produktů zahrnuje: mléko, jogurt (přírodní, ovocný), tvaroh, syrovátka, sýry (přírodní, bylinkový, uzený, nakládaný, balkánského typu, zrající sýr).

Jak již bylo zmíněno farma byla založena v roce 1993, své produkty začala nabízet v roce 1996, nejdříve bylo prodáváno čerstvé mléko, od roku 2000 farma začala nabízet tvaroh, o dva roky později se farma začala věnovat výrobě sýrů, následně pak výrobě jogurtů. Pro prodej těchto produktů byla v roce 2002 vybudována v rámci farmy malá prodejna.

4.1.6 Odběratelé a odbyt produktů farmy

Vzhledem ke své velikosti a produkčním schopnostem má farma omezení z hlediska zapojení se do komoditních vertikál. Proto se v současné době zaměřuje farma především na koncové zákazníky, a to pomocí prodeje tzv. ze dvora, na farmě je pro tento účel vyhrazen prostor, zde jsou nabízeny produkty.

U obilovin je pouze jeden odběratel, a to výkupní středisko ACHP Velké Meziříčí sídlící v Křižanově.

Tab. 7 Dodané množství obilovin výkupnímu středisku ACHP Velké Meziříčí v období 2010 - 2015

Obilnina		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pšenice	t	5	6	13	14	16	13
Žitovec	t	2	5	4	4	2	4
Ječmen	t	4	4,5	5	11	8	10

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Co se týče brambor, jsou odběratelé koncoví zákazníci, část je využita jako krmivo, stejně tak část obilovin je dále použita pro krmení zvířat v rámci farmy.

Tab. 8 Počet dodaným kusů dobytka jednotlivým odběratelům v období 2010 -2015

Jatka		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dolní Heřmanice	kusů	2	4	3	3	2	3
Radostín n. Oslavou	kusů	2	1	2	1	2	2

Zdroj: Interní dokumentace farmy

V rámci živočišné výroby (skot) jsou hlavními odběrateli jatka Dolní Heřmanice a jatka Radostín nad Oslavou. Jak již bylo zmíněno, farma se zaměřuje výhradně na chov skotu, ročně jsou v průměru dodány na tyto jatka 2 – 5 kusů skotu.

4.1.7 Vývoj cenového prostředí obilovin

Co se týče vývoje cenového prostředí u jednotlivých komodit, je patrné, že veškeré realizační ceny u obilovin jsou nižší než průměrné ceny zemědělských výrobců za ČR. Disparita těchto cen je způsobena slabou vyjednávací pozicí farmy. Jedinou komoditou v rámci rostlinné výroby, která dosahuje vyšších realizačních cen, nežli jsou průměrné ceny zemědělských výrobců za Českou republiku, jsou brambory. Brambory vykazují během celého sledovaného období vyšší úroveň realizačních cen farmy.

Vzhledem k tomu, že jsou zmíněné obiloviny prodávány pouze v období sklizně (obilí je voženo přímo z pole do výkupu, na farmě zůstává obilí určené pouze pro potřeby farmy), pro srovnání ceny byly využity ceny, které odpovídají zmíněnému období, tedy srpnu. Nutno podotknout, že u triticales jsou do roku 2013 využity průměrné ceny ječmene, jelikož v tomto období nebyly sledovány průměrné ceny této obilniny (www.eagri.cz, 2016)

Tab. 9 Komparace realizační ceny jednotlivých obilovin a průměrných cen ČR v období 2010 – 2015

Plodina		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Brambory	Produkce t / rok	14,25	5,84	11	18,83	19,92	14,45
	Realizační cena Kč/t	6000	7000	5000	7000	6000	10 000
	Průměrné CZV ČR Kč/t	4240	5180	2300	5750	53600	2970
Pšenice	Produkce t / rok	15,4	11,25	23,6	30,24	34,2	23,5
	Realizační cena Kč/t	3000	3500	3800	3750	3400	3700
	Průměrné CZV ČR Kč/t	3143	4031	4854	4241	3300	3878
Ječmen	Produkce t / rok	5,95	6,05	12,59	15,06	10,43	14,2
	Realizační cena Kč /t	2400	2800	3500	3450	3500	3500
	Průměrné CZV ČR Kč/t	2543	3942	4712	3846	3874	3569
Žitovec	Produkce t / rok	30,4	35,91	16,4	7,68	3,7	6,8
	Realizační cena Kč /t	2400	3400	3600	3500	3300	3400
	Průměrné CZV ČR Kč/t	2543	3942	4712	3764	3590	3524

Zdroj: Situační a výhledová zpráva obilniny, interní dokumentace farmy

4.1.8 Vývoj cenového prostředí u mléka a mléčných výrobků

Tab. 10 Komparace realizační ceny jednotlivých produktů a průměrných cen ČR v období 2010 – 2015

Produkt		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Mléko čerstvé	Produkce l/ rok	7200	7240	7265	7310	7270	7260
	Realizační cena Kč/kg	12	13	13	14	14	14
	Průměrné CPV ČR Kč/kg	7,43	8,26	7,67	8,51	9,37	8,52
Sýr	Produkce kg / rok	710	718	725	732	728	725
	Realizační cena Kč/kg	179	180	180	185	187	187
	Průměrné CPV ČR Kč/kg	88,53	89,50	101,32	-	-	-
Tvaroh	Produkce kg /rok	709	710	710	715	710	710
	Realizační cena Kč/kg	82	82	85	85	90	90
	Průměrné CPV ČR Kč/kg	39,64	41,96	48,45	-	-	-
Jogurt	Produkce kg /rok	355	358	360	365	363	360
	Realizační cena Kč/kg	160	165	170	170	170	173
	Průměrné CPV ČR Kč/kg	-	-	31,21	-	-	-

Zdroj: Situační a výhledová zpráva mléko, Komoditní karty, interní dokumentace farmy

V současné situaci jsou průměrné roční ceny průmyslových výrobců ČR za jednotlivá období u mléčných výrobků dostupné pouze do roku 2012, pro rok 2013 až 2015 je využito data za leden zmíněných let a to konkrétně u čerstvého mléka. Pro výrobky tvaroh a sýr průměrné roční ceny průmyslových výrobců v období 2012 - 2015 nebyly dostupné, pro jogurt byly dostupné pouze průměrné CZV za rok 2012.

Co se týče komparace průměrných cen zemědělských výrobců za ČR a realizačních cen farmy veškeré produkty, které nabízí farma, dosahují vyšších realizačních cen oproti průměrným cenám zemědělských výrobců za ČR. Největšího rozdílu u sledovaných cen je dosaženo u jogurtu, následně pak u sýru, nejnižší disparita cen je zaznamenána u tvarohu.

4.1.9 Dotace

Podpory, které získává farma, se měnily v souvislosti se změnami v dotačních rámcích společné zemědělské politiky. V současnosti je farma příjemcem dotací SAPS, což je jednotná platba na plochu, zároveň je přijímána dotace TOP – UP, tj. národní dorovnání k SAPS. V rámci druhého pilíře využívá farma podpory AEO Agroenvironmentální opatření a vzhledem k tomu, že obhospodařované pozemky se nacházejí v méně příznivých oblastech (konkrétně v oblasti ostatních LFA) je také přijímána dotace LFA.

Výše celkového příjmu dotací byla nejvyšší v roce 2010, nejnižší naopak v roce 2015.

Tab. 11 Příjem dotací 2010 - 2015

Druh dotace	Výše dotace 2010 (Kč)	Výše dotace 2011 (Kč)	Výše dotace 2012 (Kč)	Výše dotace 2013 (Kč)	Výše dotace 2014 (Kč)	Výše dotace 2015 (Kč)
AEO	15 089	14 785	13 961	14 922	16 261	22 390
LFA	48 076	23 306	22 865	24 813	27 040	19 126
SAPS	87 063	100 244	120 248	130 910	130 345	77 611
TOP - UP	45 772	28 933	12 132	5 579	5 276	4 529
Celkem	196 000	143 962	169 206	176 224	178 922	123 656

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Co se týče vývoje příjmu podpor, nejvíce byla ovlivněna podpora TOP – UP, tato dotace výrazně poklesla (v roce 2010 činila tato dotace 45 772 Kč a v roce 2015 pouhých 4 529 Kč). Toto snížení je zapříčiněno tzv. modulací, jedná se o přesun přímých podpor zemědělcům na rozvoj venkova, v praxi toto opatření vedlo ke snížení zmíněné podpory. Na celkové výši podpor se nejvíce podílí platby v rámci jednotné

platby na plochu – SAPS, ty dosahovaly nejvyšší úrovně v roce 2013 (130 910 Kč), naopak nejnižší přidělená částka byla v roce 2015.

Jediný nárůst podpory ve zkoumaném období byl zaznamenán v rámci Agroenvironmentálního opatření (AEO), kdy na počátku sledovaného období činila výše podpory 15 089Kč a v roce 2015 již 22 390 Kč. Platby v rámci méně příznivých oblastí (LFA) se podílejí největší mírou na celkové výši přijatých plateb v rámci druhého pilíře, avšak výše těchto podpor ve sledovaném období klesá.

4.1.10 Záměry farmy

V nejbližších letech je v záměru majitele farmy předání vedení hospodářství mladšímu synovi, který by chtěl zrekonstruovat a zmodernizovat celé zázemí farmy. Dále by chtěl rozšířit chov skotu, rozšířit nabídku mléčných a začít. Pro distribuci zmíněných produktů by rád vstoupil na farmářské trhy. Pro chov skotu má v plánu vyčlenit 2 ha louky, kterou by oplotil a vybudoval by zde přístřešek pro zvířata. V takto vybudované pastvě by bylo možné volně pást zhruba 20 kusů dobytka.

V rámci modernizace farmy je zahrnut plán i na zakoupení nové moderní techniky, především traktoru. V plánu je též vybudování posklizňové linky a navýšení kapacity uskladňovacích prostor, které jsou již v současné době nevyhovující. Jednou ze zvažovaných alternativ je i přechod na ekologické zemědělství. Tyto plány mají dlouhodobý charakter, v rozmezí deseti až patnácti let.

4.1.11 Ekonomické zhodnocení situace farmy

Příjmy rodinné farmy nejsou pouze závislé na schopnostech majitele farmy, ale odvíjí se od klimatických podmínek, dotační politiky a celkové poptávce po vyprodukovaných komoditách. Příkladem, toho jak klimatické podmínky ovlivnily příjmy farmy, jsou roky 2014 a 2015. V roce 2014 bylo v období sklizně obilí vysoce nepříznivé počasí – časté deště, oproti tomu v roce 2015 převládalo tropické a suché klima. Tyto extrémy negativně ovlivnily hektarové výnosy a tím i celkové příjmy farmy. Do příjmu se zahrnují i dotace, ty jsou pro zemědělce důležitým stimulačním a stabilizujícím faktorem pro rozvoj a celkový chod farmy. Tyto podpory dorovnávají ztráty způsobené

klimatickými podmínkami, korigují výkyvy cen jednotlivých prodávaných komodit, regulují výkyvy mezi výdaji a příjmy zemědělského podniku.

Podíl z produkce rostlinné i živočišné se na příjmech farmy podílí relativně stejným dílem. Výdaje farmy zahrnují především náklady na pohonné hmoty, agrochemikálie, opravy a rekonstrukce zařízení farmy, pořízení nové techniky. Vzhledem k tomu že majitel farmy je osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) a uplatňuje pro zdanění tzv. výdajový paušál, u zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství je tento paušál stanoven na 80 % z celkových příjmů. Proto jsou náklady stanoveny jako 80% z příjmů. Zisk ve sledovaném období vypadá následovně:

Tab. 12 Přehled příjmů, výdajů, zisku v období 2010 - 2015

	Rok					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Příjmy	621 684	532 987	620 187	625 191	603 961	528 730
Výdaje	497 347	426 389	496 149	500 152	483 168	422 984
Zisk	124 337	106 597	124 037	125 038	120 792	105 746

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Co se týče vývoje zisku v rámci sledovaného období nejnižšího zisku, bylo dosaženo v roce 2015, příčinou bylo především nepříznivé počasí, výrazný propad zisku byl zaznamenán i v roce 2011, v ostatních letech farma dosahovala relativně stejného zisku.

4.2 Možnosti řešení odbytu produktů farmy skrze krátký řetězec

4.2.1 Volba a zdůvodnění nové varianty odbytu

V současné době se majitel farmy rozhoduje, jak co nejefektivněji využít mléko a mléčné produkty, proto zvažuje a porovnává více variant. Farmáři se nabízejí tři varianty, první cestou je setrvání u současného prodeje ze dvora, další alternativou je odběr mléka mlékárnou a poslední nabízenou možností je nalezení nových alternativních odbytových kanálů, v rámci této možnosti se nabízejí varianty, jako jsou bedýnky, přímá distribuce produktů zákazníkům, specializované farmářské obchody a obchody se zdravou výživou a farmářské trhy.

Pokud by se farmář rozhodl setrvat u současného prodeje, je nezbytně nutné, aby provedl modernizaci a rozšíření prodejního prostoru na farmě, a zároveň je nutné oslovit nové zákazníky. Tato možnost by byla finančně dosti náročná (odhadem 150 000 Kč), a to nejen díky samotné rekonstrukci, ale i díky nákladům spojených s marketingem, a to ve formě propagačních letáků, zřízením a správou webových stránek, podporou prodeje, pořádáním farmářských dnů atd. Jednou z dalších variant je výkup mléka mlékárnou Lacrum Velké Meziříčí, která vykupuje mléko od místních zemědělců, avšak v současné době mlékárna vykupuje mléko při produkci minimálně 500 l mléka denně, a to se při předpokládané produkci 150 l mléka denně vylučuje. Alternativou pro výkup mléka mlékárnou je zřízení automatu na mléko tzv. mlékomatu, tento způsob prodeje umožnila vyhláška č. 128/2009 Sb., o přizpůsobení veterinárních a hygienických požadavků pro některé potravinářské podniky, v nichž se zachází se živočišnými produkty. Do té doby bylo možné čerstvé mléko prodávat jen ze dvora. Nespornou výhodou tohoto způsobu prodeje je, že není nutná osobní přítomnost prodejce, tím jsou šetřeny mzdové náklady. Zároveň mléko díky automatu je pro zákazníka k dispozici téměř nepřetržitě. Avšak cena na pořízení a instalaci těchto automatů se pohybuje v rozmezí 5 00 000 Kč až 1 milionu korun (www.nazeleno.cz, 2016). Vzhledem k dosti vysokým vstupním nákladům je tato varianta též neschůdná.

Poslední nabízenou možností je nalezení alternativních odbytových systémů. V současné době vzrůstá poptávka po lokálních a farmářských potravinách, proto se rozšiřují i formy distribuce a prodeje lokálních produktů, a to jak v podobě přímé tak i nepřímé (Václavík, 2012).

Vzhledem k současným společenským trendům inklinujícím ke zdravé výživě, k lokálním potravinám a k potravinám, u kterých je možné definovat původ a kvalitu, a zároveň k výrobním a kapacitním možnostem farmy, je ideální cestou přímá forma prodeje, proto níže jsou rozvedeny jednotlivé varianty a kriticky zhodnoceny k možnostem a nárokům farmy.

4.2.2 Hodnocení jednotlivých variant přímého prodeje k možnostem zkoumané farmy

Přímé dodávky z farem

Z pohledu zkoumané farmy by tato varianta byla přípustná, avšak v současnosti farma v rámci vozového parku nedisponuje vozidlem, které by splňovala technické vybavení. Jak již bylo zmíněno, přímé dodávky z farem jsou spojeny s určitou mírou náročnosti na distribuci a celkový marketing, proto tato možnost není vhodná vzhledem k současným možnostem farmy, avšak tato varianta v sobě skrývá určitý potenciál pro budoucí využití.

Bedýnky

Tento způsob prodeje je velmi náročný na distribuci, v rámci družstva na koordinaci práce a na celkové řízení chodu družstva.

V současné době se v okolí farmy nachází několik bedýnkových družstev - družstvo při ekofarmě z Holubí Zhoř, družstvo při farmě Letovice a družstvo v rámci ekofarmy Sasov. Tyto družstva jsou v dostupné vzdálenosti od farmy, avšak zaměřují se především na bio výrobky, což produkty nesplňují. Nabízí se možnost založení vlastního družstva, avšak zřízení a vedení takového družstva, je komplikovaná a složitá záležitost a v současnosti by byla nad rámec možností a schopností farmy. Proto tato forma prodeje není příliš vhodnou cestou pro farmu.

Prodej ze dvora:

Farma nyní využívá přímého prodeje ze dvora. Pro tento účel je na farmě vyhrazen prostor, který je vybaven k účelům prodeje produktů. Výrobky jsou na farmě prodávány denně, kromě víkendu, a to mezi 9 a 11 hodinou a poté i mezi 15 -18 hodinou. Tuto formu prodeje využívá farma od roku 1996, tedy již 10 let, za tuto dobu farma svůj sortiment výrobků značně rozšířila. Na počátku prodeje bylo nabízeno pouze mléko a brambory. V rámci několika let došlo k rozšíření nabídky produktů o tvaroh, jogurty různé varianty sýrů, v posledních třech letech nabízí již i jogurty a syrovátku. Zákazníky tvoří především potravinově uvědomělí lidé z blízkého okolí. Jak bylo popsáno výše, po plánovaném rozšíření chovu dojných krav se prodej ze dvora stane nedostačujícím, a to především díky nedostatku potencionálních zákazníků.

Farmářské trhy

Tato varianta je neoptimálnější cestou pro farmu. Nehledě na to, že farmářské trhy jsou v současnosti čím dál oblíbenější, zároveň mají mnoho pozitiv, a to nejen pro samotného producenta. Farmářské trhy jsou pravidelně konány v relativně blízkém okolí farmy, i proto bych se přikláběla právě k této variantě. Proto jsou níže rozpracovány konkrétní náklady a předpokládané přínosy spojené se vstupem farmy na trhy.

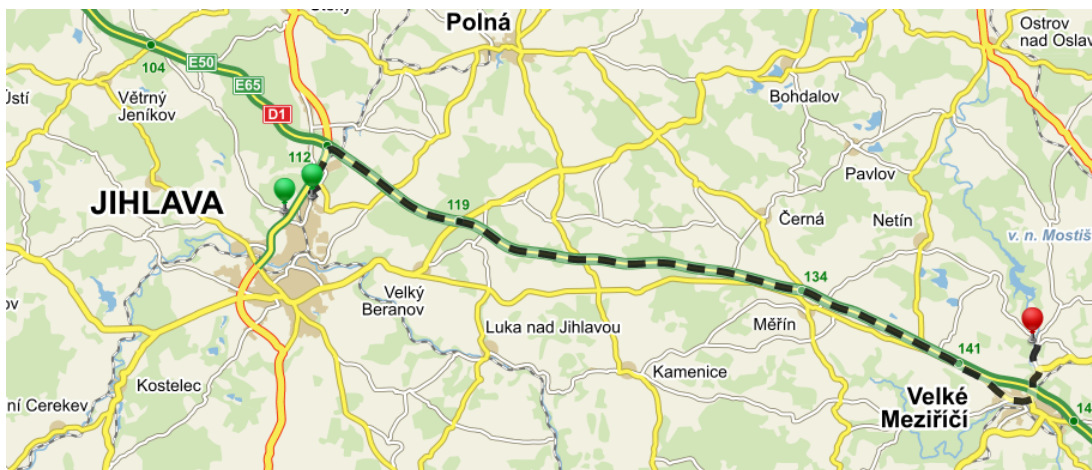
4.3 Podnikatelský záměr – zahájení prodeje skrze farmářské trhy

4.3.1 Farmářské trhy v Jihlavě

Farmářské tržiště v Jihlavě bylo zvoleno z několika důvodů, zmíněný trh je v kraji největším tržištěm, zároveň má dlouholetou tradici a v roce 2013 tržnice prošla kompletní rekonstrukcí. Staronová farmářská tržnice je situována v centru Jihlavy u jedné z nejfrekventovanějších komunikace s denním průjezdem 1200 vozidel a návazností na park a pěší zónu, právě umístění v centru města zajišťuje tržnice dostatek potencionálních zákazníků. Tržnice o ploše 500m² disponuje 37 prodejními pulty, zároveň se v rámci tržnici nachází zastřešené prodejní prostory, ty tak umožňují prodejcům prodej po celý rok.

Tržnice je přístupná po celý rok, každý pracovní den od 7 – 18 hodin, pronájem stánku v rámci jednoho prodejního dne činí 200 Kč (www.farmarska-trznice.cz, 2016).

Obr. 9 Trasa cesty z farmy na farmářské trhy v Jihlavě

Zdroj: *Mapy.cz*, 2016

4.4 Marketingový mix

Produkt

Jak již bylo uvedeno, farma se zabývá produkcí mléčných výrobků, které jsou vyráběny bez chemických přípravků, zahušťovadel a umělých barviv či aromat. Výrobky jsou produkovány na základě tradiční receptury s využitím moderních technologií a za vysokých hygienických standardů.

Sortiment nabízených produktů zahrnuje: mléko, jogurty (přírodní, ovocné), tvaroh, máslo, syrovátka, sýry (přírodní, bylinkový, uzený, nakládaný, balkánského typu, zrající sýr) a konzumní brambory.

Cena

Konkrétní kalkulaci cen jednotlivých výrobků udává příloha č. 2 Přehled oceněných produktů. V rámci zmíněné přílohy jsou zahleděny přímé i nepřímé náklady na výrobu samotného produktu, zároveň tabulka zohledňuje zisk a konečnou cenu výrobku, náklady jsou přepočteny na kilogram výrobku. Pro kalkulaci nepřímých nákladů je

využita metoda přírážková, kdy rozvrhovou základnu tvoří mzdy. Produkty jsou oceněny dle současného trendu a odpovídají cenám na farmářských trzích.

Tab. 13 Přehled oceněných výrobků

	Hmotnost prodáváného výrobku	Zisk z daného množství Kč	Prodejní cena Kč
Mléko čerstvé	1l	5,0	19
Tvaroh	250 g	3,0	18
Jogurt přírodní	150 g	7,5	16
Jogurt ovocný	150 g	13,44	25
Sýr přírodní	250 g	14,75	44
Sýr uzený	250 g	5,5	45
Sýr zrající	150 g	11,25	35
Sýr balkánského	250 g	4,75	34
Sýr bylinkový	250 g	9,25	36
Nakládáný sýr	350 g	5,25	53
Brambory	25 kg	100	325

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Tabulka č. 15 konkretizuje hmotnost prodáváných výrobků, zisk plynoucí z daného množství a celkovou prodejní cenu výrobků.

Distribuce

Distribuce zprostředkovává dodání výrobku od výrobce k zákazníkovi, tento proces zahrnuje přípravu zboží, skladování, dopravu či prodej. Pro přepravu produktů na farmářské trhy využije majitel farmy vlastní vůz. Prodej bude zajištěn majitelem farmy a jeho dcerou. Nutno podotknout, že prodej, obzvláště na farmářských trzích, je spojen s určitými specifickými dovednostmi, které jsou základem pro dosažení úspěchu.

Propagace

Nedílnou součástí podnikatelského plánu je i propagace farmy, za tímto účelem je vhodné zřízení webových stránek, kde bude zveřejněn celý sortiment výrobků včetně

ceníku. Pro větší medializaci farmy jsou dobrou cestou tzv. Farmářského dne, kdy je farma volně přístupná pro veřejnost, takže zájemci mohou nahlédnout do zákulisí farmy a výroby produktů, budou se tak moct přesvědčit o hygienických podmínkách, za kterých je mléko a výrobky z něj zpracovávány, a zároveň budou moci vidět, v jakém prostředí jsou chována zvířata. Bezesporu dobrou volbou by bylo zapojení se do projektu „Poznej svého farmáře“, pořádaného Ministerstvem zemědělství. Tato akce slouží jako určitá forma propagace drobných zemědělců, respektive jejich produktů i tato akce by mohla být nápomocná ke zviditelnění farmy. V rámci propagace je výhodná i registrace na portálu www.nalok.cz, který propojuje farmáře a potenciální zákazníky.

4.4.1 Analýza konkurenčního prostředí

Konkurenci na farmářském trhu tvoří regionální a místní producenti, jako jsou například farma rodiny Němcových z Netína, farma Zašovice, Farma Luka Vysoké Studnice. Prodejci na farmářských trzích nabízejí převážně mléčné a masné výrobky, sezonní ovoce a zeleninu, med či pečivo. Konkurenci farmě netvoří pouze prodejci v rámci farmářských trhů, ale také prodejní síť obchodních řetězců situovaných ve městě Jihlava. Potencionální konkurenci vytváří také prodejny biopotravin a zdravé výživy. Výrazným konkurenčním prvkem je farmářská prodejna Farmářka Jihlava, která nabízí produkty od lokálních producentů.

4.4.2 Ekonomické zhodnocení

V této části práce jsou rozpracovávány předpokládané výdaje, mezi které jsou řazeny náklady na dopravu, mzdu prodejců a pronájem prodejního místa, spojené s prodejem na farmářském trhu v Jihlavě. Zároveň zde zohledňuji předpokládané příjmy z prodeje. Pro přesnější odhad prodaného zboží byl osloven farmáře pana Pavla Vidláka, který již své produkty na trzích prodává, ten poskytl základ pro zmíněný odhad prodaného zboží.

Náklady spojené s dopravou produktů

Jak již bylo uvedeno pro přepravu, bude použit osobní vůz majitele, Pro určení nákladů spojených s dopravou produktů dle vyhlášky č. 328/2014 Sb. o změně sazby základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stravného a o stanovení průměrné

ceny pohonných hmot pro účely poskytování cestovních náhrad, je stanovena cena na 3,70 Kč/ kilometr (www.mpsv.cz, 2016). Jihlavské tržiště je vzdáleno od farmy 36 km, při předpokladu, že zboží bude dodáváno na trhy dvakrát denně (tedy 6 jízd) budou náklady na dopravu odhadovány na 800 Kč.

Náklady spojené s prodejem

Prodej výrobků na trzích bude zajištěn dvěma osobami, a to majitelem farmy a dcerou, kterým bude určena hodinová mzda 90 Kč. Předpokládaná doba spojená s nakládkou zboží, přepravou, přípravou stánku a samotným prodejem je odhadována na 10 hodin na jeden prodejní den. Předpokládané mzdové náklady činí 1800 Kč.

Náklady spojené s pronájem stánku

Cena za pronájem stánku na farmářském trhu v Jihlavě je stanovena na 200 Kč za jeden prodejní den.

Tab. 14 Předpokládané náklady v rámci jednoho prodejního dne

Náklady	Kč
Pronájem stánku	200
Doprava	800
Mzda prodejců	1 800
Celkem	2 800

Zdroj: vlastní zpracování

Tab. 15 Předpokládaný zisk v rámci jednoho prodejního dne

	Hmotnost prodáváného výrobku	Zisk z daného množství Kč	Prodejní cena Kč	Předpokládané množství prodaných kusů	Zisk Kč
Mléko čerstvé	1l	5,0	19	25	125
Tvaroh	250 g	3,0	18	15	45
Jogurt přírodní	150 g	7,5	16	20	150
Jogurt ovocný	150 g	13,44	25	20	269
Sýr přírodní	250 g	14,75	44	15	221
Sýr uzený	250 g	5,5	45	15	83
Sýr zrající	150 g	11,25	35	20	225
Sýr balkánský	250 g	4,75	34	15	70
Sýr bylinkový	250 g	9,25	36	15	139
Nakládaný sýr	350 g	5,25	53	10	53
Brambory	25 kg	100	325	30	3000
Celkem					4 380

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Na základě předpokládaných výnosů 4 380Kč a nákladů 2 800 Kč bude činit zisk z jednoho prodejního dne na farmářském trhu 1 712 Kč.

Roční přehled

Vzhledem k tomu, že trhy jsou konány celoročně a za předpokladu, že farma se bude prozatím účastnit jedenkrát do měsíce, předpokládané zisky pak budou činit 20 544 Kč.

4.4.3 Komparace vývoje zisku před a po vstupu na farmářské trhy za roky 2016 a 2017

Tab. 16 Predikované zisky v období 2016 - 2017 nezahrnující vstup na FT

	Rok	
	2016	2017
Příjmy	564 106	557 053
Výdaje	451 284	445 642
Zisk	112 822	111 411

Zdroj: Vlastní zpracování

Tab. 17 Predikované zisky v období 2016 - 2017 zahrnující vstup na FT

	Rok	
	2016	2017
Příjmy	584 650	577 597
Výdaje	467 720	462 077
Zisk	116 930	115 520

Zdroj: Vlastní zpracování

Pro přesnější odhad dopadu na zisk farmy při účasti na farmářských trzích byla vytvořena prognóza vývoje zisku pro roky 2016 – 2017. Predikované příjmy byly odvozeny na základy historických dat pomocí proložení bodů přímkou metodou nejmenších čtverců. V této predikci jsou porovnávány zisky ve stejných letech (2016 a 2017) před a po vstupu na farmářské trhy. Dle predikce zisku pro sledované období vstup na farmářské trhy bude mít pozitivní vliv na vývoj zisku, jak je možné vidět z tabulek č. 18 a č. 19. Avšak z komparace zisku vyplývá, že vstup na farmářské trhy bude mít malý podíl na celkovém zvýšení zisku, konkrétně zisku bude navýšen o 3,6 % (4 109 Kč). Tento nízký podíl na zvýšení zisku farmy kompenzují mimofinanční přínosy účasti farmy na farmářských trzích. Konkrétní přínosy jsou spatřovány v analýze konkurenčního prostředí, zpětné vazbě od zákazníků, propagace farmy, tyto aspekty mohou přispět k dalšímu rozvoji farmy.

4.4.4 Diskuze zvoleného řešení

Vstup na farmářské trhy bude dobrý krokem, nejen že dle predikce bude produkovat zisk, ale zároveň poskytne farmáři zpětnou vazbu, díky tomu, že bude v přímém kontaktu s koncovými zákazníky. Farmářské trhy poslouží farmě zároveň jako reklama, mohou také oslovit nové zákazníky, kteří budou vyhledávat produkty farmy, a to nejen farmářských trzích, ale přímo na farmě. Zároveň účast na trzích poskytne farmáři přehled o produktech a výrobcích, které nabízí konkurence, a i tato skutečnost může být dalším podnětem pro rozvoj nabízeného sortimentu.

Avšak rozhodně není vhodné ukončit prodej ze dvora, již z toho hlediska, že předpokládané náklady a výnosy spojené se vstupem na farmářské trhy jsou pouhou predikcí, a ta se může dosti výrazně lišit od skutečnosti. Zároveň díky prodeji ze dvora má farma vybudovanou síť stálých zákazníků, mnozí zákazníci odebírají produkty od počátku prodeje. Nutno podotknout, že ani vstup na farmářské trhy se neobejde bez určité propagace a reklamy farmy.

Se vstupem na farmářské trhy se pojí určitá rizika, mezi nejvýznamnější patří bezesporu hrozba nízkého odbytu produktů a celkový nezájem o nabízené zboží, tato situaci by mohla nastat v důsledku neznalosti farmy a jejich produktů. V této souvislosti je nutné mít vypracovanou strategii, která bude zahrnovat aspekty, které této situaci budou předcházet. S touto strategií se spojení marketing farmy, již zmíněné pořádání farmářských dnů, zřízení webových stránek, registrace na stránkách, které propojují farmáře a potenciální zákazníky. Tyto kroky pomohou medializovat farmu a přiblížit farmu a produkty potenciálním zákazníkům. Strategie by mohla zahrnovat určité krátkodobé akce, ty by byly spojeny s ochutnávkou zdarma, zvýhodněnými cenami, či množstevními slevami.

5 Diskuze a závěry

Práce si kladla za cíl obecně vyhodnotit možnosti odbytu produktů malé rodinné farmy v současném prostředí agrobiznysu. V návaznosti na to tyto poznatky ověřit na vybraném příkladu malé rodinné farmy včetně vypracování návrhu a vyhodnocení konkrétních variant uplatnění produktů této farmy.

Z dílčích částí práce vyplynuly následující poznatky:

- **K tendencím vývoje podnikatelského prostředí zemědělských podniků**

České zemědělství a agrární struktura prošly v posledních letech výraznými změnami. V průběhu minulého století bylo zemědělství ovlivněno pozemkovými reformami, a to jak předválečnými, tak i poválečnými a následnou kolektivizací v 50. letech. Vývoj zemědělství byl ovlivněn složitými transformačními procesy v 90. letech minulého století

a následným utvářením liberálního agrárního trhu a formováním nové podnikatelské struktury na základě obnovením vlastnických vztahů díky restitučním, privatizačním a transformačním procesům. Výrazný aspekt, který ovlivnil situaci v našem zemědělství, byla integrace České republiky do Evropské Unie v roce 2004. Tato skutečnost přinesla do našeho prostředí pravidla a zásady Společné zemědělské politiky. V současné etapě se na stavu zemědělství podílí vliv globalizace a liberalizace světového obchodu se zemědělskými komoditami. Formování struktury podnikatelkách subjektů v dnešním zemědělském sektoru je ovlivněno především rozvojem agrobiznysu a provázaností jednotlivých subjektů v tomto systému.

- **Charakterizovat změny v postavení malých rodinných farem v rámci komoditní řetězců a sítí agrobiznysu**

Pro současné postavení malých rodinných farem v dynamickém prostředí agrobiznysu je typická velmi složitá integrace do komoditních vertikál zmíněného systému. Tato situace nastává v důsledku vysokých výrobních a transakčních nákladů, malému objemu produkce a s tím související minimální úspory z rozsahu, a celkové nekonkurenceschopnosti malých farem. Proto malé a drobné zemědělské podniky musí

hledat alternativní cesty pro uplatnění a nalezení pozice v takto komplikovaném systému. Příležitost pro malé a střední zemědělce tvoří v současnosti krátké potravinové sítě, právě touto cestou si mohou drobné farmy vybudovat relativně silnou pozici na lokálních a regionálních trzích, i navzdory tomu, že v rámci trhu globálního nejsou konkurenceschopní.

- **Analýza současné situace vybrané malé rodinné farmy a vyhodnocení potenciální možné varianty odbytu jejích produktů**

Pro naplnění toho podcíle byla provedena podrobná analýza farmy, a to jak z pohledu produkčního, odběratelského tak i ekonomického, a to z delšího časového hlediska, v rámci analýzy byly pro hodnocení použity údaje o hospodaření a další interní dokumentace farmy z let 2010 – 2015. Z analýzy vyplývá, že farma je ziskuschopná, avšak na výši příjmů se výrazně podílí velmi slabá vyjednávací pozice farmy, konkrétním příkladem jsou realizační ceny farmy u obilovin, ty dosahovaly v rámci celého sledovaného období nižší úroveň, než průměrné ceny zemědělských výrobců v České republice.

Na základě výsledků byla hledána optimální cesta pro další rozvoj a uplatnění farmy, konkrétně byly popsány a kriticky zhodnoceny jednotlivé varianty odbytu pomocí krátkých potravinových řetězců. Zvolenou možností se stala na základě komparativní analýzy účast na farmářských trzích. Tato varianta byla vybrána jako vhodná nejen k produkčním a celkovým možnostem farmy, ale zároveň účast na farmářských trzích bude mít, dle odhadů, řadu mimofinančních přínosů, které mohou pozitivně ovlivnit farmu a přispět k jejímu dalšímu rozvoji. Tato varianta byla současně zvolena na základě společenským trendům inklinujících ke zdravé výživě, k lokálním potravinám a k potravinám, u kterých je možné definovat původ a kvalitu a vzrůstající oblíbenosti farmářských trhů.

- **K vypracování návrhu a hodnocení zvolené varianty nového způsobu odbytu produktů farmy**

Pro vybranou variantu, tedy vstup na farmářské trhy byl v rámci naplnění tohoto cíle, zvolen konkrétní farmářský trh, který se koná v Jihlavě. Dané tržiště bylo vybráno na základě dostupnosti, návštěvnosti a lokalizace. Pro toto tržiště byl vypracován marketingový mix, a následně byla zpracována modelová kalkulace nákladů a výnosů spojených s účastí na tomto trhu. Kalkulace predikovala zisk, pro přesnější odhad dopadu účasti na trzích na celkovém zisku farmy byla vytvořena prognóza vývoje budoucího zisku na základě historických interních dat farmy. Prognóza predikovala pozitivní vývoj zisku, avšak podíl zisku plynoucího z účasti na farmářských trzích, na celkovém zisku byl velmi nízký. Avšak tuto skutečnost kompenzují mimofinančními přínosy spojené s prodejem a účastí na farmářských trzích. Nad zmíněnou variantou byla provedena diskuze, která shrnuje přínosy plynoucí z účasti farmy na farmářských trzích, zároveň jsou diskutovány možná rizika a jsou zde navrženy i opatření a strategie, které budou rizikovým vlivům předcházet.

Přínosy práce

Práce ověřila vliv změn současného podnikatelského prostředí v rámci agrobyznysu na podmínky rozvoje malých farem. Práce popisuje nelehké postavení těchto drobných zemědělských podniků v podnikatelském prostředí a poukazuje na nekompatibilitu se současným systémem. V důsledku změn v podnikatelském prostředí agrobyznysu vznikají alternativní odbytové systémy, které umožňují malým farmám vytvoření stabilnější pozice na trhu a přispívají k celkovému navýšení konkurenceschopnosti těchto zemědělských subjektů.

Tato práce by měla posloužit, jako podklad pro reálné rozhodnutí farmáře o dalším směřování a rozvoji farmy.

6 Zdroje

BEČVÁŘOVÁ, Věra. *Zemědělská politika*. Vyd. 1. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2001. ISBN 80-7157-514-3.

BEČVÁŘOVÁ, Věra. *Změny podnikatelského prostředí zemědělských podniků formované vývojem v agrobiznysu*. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis. 2004. sv. LII, č. 3, s. 7--16. ISSN 1211-8516.

BEČVÁŘOVÁ, Věra. *Koncepce a vývoj agrární politiky EU a USA*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2007. ISBN 978-80-7375-133-3.

BEČVÁŘOVÁ, Věra. *Vývoj českého zemědělství v evropském kontextu*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. ISBN 978-80-7375-255-2.

BEČVÁŘOVÁ, Věra a Alois JUŘICA. *Koncepce pilířů I a II SZP v dotační politice ČR*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. ISBN 978-80-7375-252-1.

BEČVÁŘOVÁ, Věra, Vojtěch TAMÁŠ a Ivo ZDRÁHAL. *Agrobiznys v rozvoji regionu*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. ISBN 978-80-7375-799-1.

BEČVÁŘOVÁ, Věra. a Ivo ZDRÁHAL. *Velikostní struktura podniků v zemědělství - faktory, tendence, souvislosti*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. ISBN 978-80-7375-690-1

BEČVÁŘOVÁ, Věra a Ivo ZDRÁHAL. *Zemědělská politika a obchod: Agricultural policy and trade*. I. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014. ISBN 978-80-7509-091-

1

BOHÁČKOVÁ, Ivana a Ivana BROŽOVÁ. *Ekonomika agrárního sektoru*. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2010. ISBN 978-80-213-2026-0.

FOJTÍKOVÁ, Lenka a Marian LEBIEDZIK. *Společné politiky EU: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2008. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7179-939-9.

JENÍČEK, Vladimír. a kol., 1991: *Agrární politika a hospodářská transformace agrárně potravinářského komplexu*. AZV ČSFR, Praha, ISBN 80-7002-021-0

SVATOŠ, Miroslav. *Ekonomika agrárního sektoru: (vybraná témata)*. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2008. ISBN 978-80-213-1846-5.

Internetové zdroje

Co chceme. *Asociace farmářských tržišť ČR* [online]. 2012 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.aftcr.cz/co-chceme>

Definice a Kodex farmářských trhů. *Vitalia: chytře na život* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.vitalia.cz/texty/definice-a-kodex-farmarskych-trhu/>

Desatero Státní veterinární správy k prodeji na farmářských trzích. *Vitalia: chytře na život* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.vitalia.cz/texty/desatero-statni-veterinarni-spravy/>

Elektronické studijní materiály. Univerzitní informační systém Mendelovy univerzity v Brně [online]. [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/auth/eknihovna/?_m=206

Farmářské trhy v obchodáku neuznáváme, říká nová asociace. *Vitalia: chytré na život* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.vitalia.cz/clanky/asociace-farmarske-trhy-v-obchodaku-neuznavame/>

HÁJKOVÁ, Alexa a Eva HÓLGYE. Farmářské trhy ovládly česká města. *Farmářské trhy* [online]. Praha, 2010, (1), 2-3 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/1926062-Farmarske-trhy-trhy-v-praze-a-okoli-18-9-i-2-10-i-9-10-i-16-10-ovladly-ceska-mesta-recepty-kazdy-tyden-rozhovor-s-ivou-huttnerovou.html>

Jak fungují bedýnky.cz. *Bedýnky: komunita pro bedýnky z Čech a Moravy* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.bedynky.cz/jak-funguji-bedynky-cz>

KASPŘÍKOVÁ, Lenka. *Čerstvé a místní potraviny pro vaše město: Jak založit farmářský trh* [online]. Hnutí Duha, 2011 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.velkavyzva.cz/content/files/DOKUMENTY/36/cerstve-a-mistni-potraviny-pro-vase-mesto.pdf>

Kodex farmářských trhů. *Eagri: Ministerstvo zemědělství* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/120003/Kodex_farmarskych_trhu.pdf

LÍNKOVÁ, Eugenie. Fenomén doby - pojízdné prodejny. *Potravinářský zpravodaj* [online]. Praha: AGRAL s. r. o, 2012, 13(5) [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.agral.cz/LinkClick.aspx?fileticket=1QSclsgwafg%3d&tabid=730&language=cs-CZ>

MACLACHLAN, Janine. *Farmers' Markets of the Heartland* [online]. University of Illionis: University of Illionis press, 2012 [cit. 2016-05-19]. ISBN 978-0-252-07863-. Dostupné: <https://books.google.cz/books?id=R0KHoO3qm6QC&printsec=frontcover&dq=benefits+of+farm+markets&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwidxYbbxebMAhXIVRQKHd41CdkQ6AEIZjAJ#v=onepage&q&f=false>

Mapy.cz [online]. [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?planovani-trasy&x=15.8036499&y=49.3752304&z=11&rc=9kx4x87iv9jSPixU0dd&rs=muni&rs=muni&ri=5499&ri=5097&mrp=%7B%22c%22%3A1%2C%22tt%22%3A1%7D&mrp=%7B%22c%22%3A1%2C%22tt%22%3A1%7D&rt=&rt=>

MARSDEN, Terry K a Jo BANKS. Understanding alternative food networks: exploring the role of short food supply chains in rural development: Environment and Planning [online]. Cardiff University, 2003 [cit. 2016-05-15]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/23539274_Understanding_Alternative_Food_Networks_Exploring_the_Role_of_Short_Food_Supply_Chains_in_Rural_Development

Mléko a mléčné výrobky. Egri: Ministerstvo zemědělství [online]. [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/zivocisne-komodity/mleko-a-mlecne-vyrobky/>

Mlékomaty: Právě mléko z automatu je levné a dobré. *Nazeleno* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.nazeleno.cz/bio/biopotraviny-1/mlekomaty-prave-mleko-z-automatu-je-levne-a-dobre.aspx>

Najdi si svého farmáře: Podpora prodeje zemědělských výrobků. *Nalok* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.nalok.cz/najdisisvehofarmare/farmy>

O projektu. *Poznej svého farmáře* [online]. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://poznejsvehofarmare.cz/o-projektu/>

O tržnici. *Farmářská tržnice v Jihlavě* [online]. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z: <http://www.farmarska-trznice.cz/>

Prodej místní produkce ze dvora. *Lokální ekonomika: Marketing místní produkce* [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: http://www.lokalni-ekonomika.cz/marketing/prodej_ze_dvora.html

Přímý marketing pro ekologické zemědělce. VÁCLAVÍK, Tomáš. *Spolek poradců v ekologickém zemědělství ČR* [online]. EPOS ČR. 2012 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: http://www.bioinfo.cz/uploads/download/Primy_marketing_pro_ekologicke_zemedelce.pdf

Situační a výhledové zprávy obiloviny. Eagri [online]. [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/roslinne-komodity/obiloviny/situacni-a-vyhledove-zpravy/>

Situační a výhledové zprávy mléko a mléčné výrobky. Eagri: : Ministerstvo zemědělství [online]. [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/zivocisne-komodity/mleko-a-mlecne-vyroby/situacni-a-vyhledove-zpravy/>

Vyhlášky. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2016-05-18]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/1490>

Vznik, vývoj a reformy Společné zemědělské politiky. Eagri: Ministerstvo zemědělství [online]. [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/cr-a-evropska-unie/spolecna-zemedelska-politika/vznik-vyvoj-a-reformy-spolecne/>

7 Seznam obrázků

Obr. 1 Trh naturální.....	13
Obr. 2 Trh Surovino-potravinářský.....	14
Obr. 3 Trh zemědělských výrobků.....	15
Obr. 4 Trh potravinářských výrobků.....	15
Obr. 5 Pavučinový (coveb) teorém.....	17
Obr. 6 Základní struktura agrobiznisu.....	21
Obr. 7 Nabídkově orientovaný komoditní řetězec	23
Obr. 8 Poptávkově orientovaný komoditní řetězec	23
Obr. 9 Trasa cesty z farmy na farmářské trhy v Jihlavě.....	60

8 Seznam příloh

Příloha č. 1 Vozový park farmy	78
Příloha č. 2 Kalkulace ceny u jednotlivých výrobků	79

9 Seznam tabulek

Tab. 1 Struktura zemědělských subjektů v ČR v roce 1989.....	25
Tab. 2 Podnikatelská struktura v roce 1998	26
Tab. 3 Výměra a hektarové výnosy jednotlivých pěstovaných plodin v období 2010 - 2015....	47
Tab. 4 Vývoj stavu skotu v období 201 - 2015	48
Tab. 5 Produkce mléka v období 2010 - 2015.....	49
Tab. 6 Roční produkce mléčných výrobků v období 2010 - 2015	49
Tab. 7 Dodané množství obilovin výkupnímu středisku ACHP Velké Meziříčí v období 2010 - 2015.....	50
Tab. 8 Počet dodaným kusů dobytka jednotlivým odběratelům v období 2010 -2015	51
Tab. 9 Komparace realizační ceny jednotlivých obilovin a průměrných cen ČR v období 2010 – 2015.....	52
Tab. 10 Komparace realizační ceny jednotlivých produktů a průměrných cen ČR v období 2010 – 2015.....	53
Tab. 11 Příjem dotací 2010 - 2015	54
Tab. 12 Přehled příjmů, výdajů, zisku v období 2010 - 2015	56
Tab. 13 Přehled oceněných výrobků	61
Tab. 14 Předpokládané náklady v rámci jednoho prodejního dne.....	63
Tab. 15 Předpokládaný zisk v rámci jednoho prodejního dne	64
Tab. 16 Predikované zisky v období 2016 - 2017 nezahrnující vstup na FT	65
Tab. 17 Predikované zisky v období 2016 - 2017 zahrnující vstup na FT	65

10 Seznam zkratk

AFT	Asociace farmářských tržišť ČR
CPV	Ceny průmyslových výrobců
CZV	Ceny zemědělských výrobců
ČR	Česká republika
EU	Evropská Unie
EHS	Evropské hospodářské společenství
FAO	Food and Agriculture Organization
FT	Farmářské trhy
LFA	Less favourable areas
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development
SPS	Single Area Payment Scheme
SZP	Společná zemědělská politika
TOP- UP	Národní doplňkové platby

11 Přílohy

Příloha č. 1 Vozový park farmy

Název stroje	Počet kusů	Rok výroby
Traktor Zetor	2	1975
Sklízecí mlátička Forschritt E 512	2	1975,1972
Sběrací vůz	2	1969
Rozmetadlo tuhých statkových hnojiv RUR 5	1	1980
Pluh tří radličný	2	1968
Obraceč sena	2	2000
Shrnovač sena	1	2000
Smykové brány 6 m	1	1976
Rotační žací stroj	3	1985
Vlek 5 t	2	1977
Návěs 3,5 t	1	1984

Zdroj: Interní dokumentace farmy

Příloha č. 2 Kalkulace ceny u jednotlivých výrobků

	Přímý materiál	Přímé mzdy	Ostatní přímé náklady	Režie správní	Režie výrobní	Úplné vlastní náklady	Zisk	Cena
	Kč / kg	Kč /kg	Kč / kg	Kč / kg	Kč / kg	Kč / kg	Kč / kg	Kč / kg
Mléko kravské	5	2	4	1,5	1,1	13,6	5	19
Tvaroh	35	5	12	3,6	2,9	58,5	12	70,5
Jogurt přírodní	35	5	12	3,6	2,9	58,5	50	108,5
Jogurt ovocný	40	10	12	7,3	5,7	75	50	125
Sýr přírodní	60	20	12	14,5	11,4	118	59	177
Sýr uzený	100	20	12	14,5	11,4	158	22	180
Sýr zrající	100	20	12	14,5	11,4	158	75	233
Sýr balkánský	60	20	12	14,5	11,4	118	19	137
Sýr bylinkový	60	15	12	10,9	8,6	106,5	37	143,5
Nakládaný sýr	70	20	15	14,5	11,4	131	21	152
Brambory	5	1	1,75	0,71	0,55	9,1	4	13

Zdroj: Interní dokumentace farmy